

Sára Erika

Gitár hangszeres tanításmódszertani jegyzet

Sára Erika

**Gitár hangszeres
tanításmódszertani jegyzet**

szerző

Sára Erika

Artisjus díjas zeneiskolai gitártanár

Gitár hangszeres tanításmódszertani jegyzet

szerkesztő

dr. habil. Vas Bence

2015

Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar

Zeneművészeti Intézet

nyelvi lektor:
Sipos Erzsébet
Kertészné Márky Gabriella

szakmai lektor: **dr. habil. Vas Bence**

szerkesztő: **dr. habil. Vas Bence**

felelős kiadó és vezető: **dr. habil. Vas Bence**
PTE Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet
H-7630 Pécs, Zsolnay Vilmos u. 16.

tipográfia: **molnARTamás**

A kiadvány jogvédelem alatt áll!

A szerzői jog jogosultjának engedélye nélkül a kiadvány egyetlen része sem többszörözhető és vihető át semmilyen formában és eszközökkel, sem mechanikus, sem pedig elektronikus úton, kivéve, ha kiadó engedélyezi.

TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0012. számon, a
„Szakmai tanárképzés országos módszertani- és képzésfejlesztése”

digitális kiadvány
ISBN 978-963-642-764-1

Tartalomjegyzék

A szerkesztő előszava 11

7

Bevezető 15

Zenepedagógia 19

A motiváció 21

Környezet 22

A tanár személyisége 23

Tanár-növendék viszony 23

Játék, játékoság 23

Humor 24

Személyre szóló figyelem 25

Autonómia 26

Pozitív megerősítés, jutalom 27

Kapcsolat a szülőkkel 28

Hangszeres órán kívüli közös élmények 29

Tehetséges növendék vezérszerepe, példája a tanszakon 30

Pozitív tanári példa 30

Átlagos és átlagon felüli képességű növendékek 30

Lemorzsolódás 31

Hangszerjáték és elmélet kapcsolata 32

Milyen mértékben és hogyan valósulhat meg ez a kapcsolat az alapfokú gitároktatásban? 32

Milyen (milyen legyen) a kapcsolat a hangszeres és szolfézs órák tartalmai között? 32

Műhelyteremtés 34

Közösség teremtés 34

Társas zenélés 34

Kamarazene 34

Zenekar 36

Zenei pályára készítés 37

A tanári munka kontrolljai 37

Koncertek 38

Kurzusok 39

Versenyek 40

Fesztiválok 41

Tanításmódszertan	43
Bevezető gondolatok a téma feldolgozásáról.	45
Az első gitár órák	45
Lazítás	45
„Sikálás”	46
Pengetés	46
Bal kéztartás, hangok lefogása	46
A darabtanulás protokollja	47
A legfontosabb elvek	49
Értékes zenei anyag	49
Változatos, a hangszertudást fokozatosan és egészségesen építő repertoár	49
Laza, könnyed hangszerkezelés	51
Fokozatosság	52
Alaposság	52
Intenzív, részletező, elemző órai munka	53
Élmény	53
A kreativitás fejlesztése	54
A hallás és belső hallás fejlesztése	55
A darabok megfejtése	55
Zenetechnikai elemek	56
Technikai elemek	56
Ujjrend	56
Terminológia	57
Körömjáték	57
A polifónia	57
Gyakorlás, gyakorlási minták	58
Blattolás	58
Memorizálás	58
Érzelmek	59
Befejezés	60

szerző
Sára Erika

A szerkesztő előszava

Tisztelt olvasó!

Jelen kiadványunkkal, valamint a többi tanításmódszertani jegyzettel, zenepedagógiai és zenepszichológiai tankönyvvel, melyet e program keretében bocsátunk most közre az a célunk, hogy a kezdő zenetanárokat és a zenetanári pályára készülő egyetemi hallgatókat segítsük a zenepedagógusi szerepük és a zenetanári identitásuk kialakulásában. Szakmai segítséget adjunk elméleti és gyakorlati megközelítésből is ezirányú munkájukhoz.

Kutatások szerint (Pais Ella 2013¹) a kívánatosnak vélt tanári kompetenciák területén az öt éve a tanári pályán lévők csoportja sokkal homogénebb és jobb paramétereket mutat, mint a jelenleg egyetemi tanulóikat folytató tanárszakos hallgatóké. Ez persze nem meglepő, hiszen az egyetem még mindig alapvetően az elméleti és szakmai tudás erősítésén fáradozik – márcsak a kormányrendeletekben meghatározott követelmények miatt is –, de kimondhatjuk, hogy jó zenepedagógussá csak a tanítás közben válhat az ember. Ez nem azt jelenti, hogy az egyetemen szerzett tudásra ne lenne szükség, sőt sokkal inkább azt mondjuk, hogy az egyetem erős elméleti és gyakorlati felkészítése nélkül a pedagógussá érés nem valósulhat meg maradéktalanul. Ennek ellenére a kutatások fényében feladatunknak látjuk, hogy egyetemi képzésünket oly módon és mértékben alakítsuk át, hogy a pedagógussá válás, a pedagógusi identitás kialakulása – a kívánatos kompetenciák területén – már az egyetemen elkezdődjön. Konceptiónk jegyében az osztatlan képzésben Pécsen már az első szemeszterben bevezettük a zenetanári identitás kurzust, mely feladata a hallgatók figyelmének, érdeklődésének felbresztése e problémakör iránt. Az is jól látható, hogy az elméleti tudás és szakmai felvérteztség mellett a pedagógiai és szakmódszertani ismeretek valódi integritása az iskolai gyakorlatokon kezdődik meg. Öröndetes, hogy az új tanárképzésben bevezetésre került az egy éves egyéni összefüggő iskolai gyakorlat (korábban fél év), mely valódi terepet biztosít a hallgatók számára, hogy a tanári szerepük tudatában megkezdhesék a pedagógussá válás valódi folyamatát. Ebben az új helyzetben meghatározó súlyt kap a mentor tevékenysége. Stratégiánk kiemelkedő területe volt tehát a zenei mentortanári képzés elindítása is. A mentori szerepre való felkészítés a művészeti iskolák részéről, míg tananyagfejlesztés és képzési szerkezet átalakítása pedig az egyetem részéről fontos és elkerülhetetlen feladat volt. Jelen jegyzetsorozatunk és tankönyvkiadásunk e folyamat szerves részeként valósult meg.

Két egymástól eltérő koncepció mentén születtek meg tananyagaink. Az egyik az elméleti képzésünket erősítendő (zenepedagógia tankönyv és zenepszichológia tankönyv szöveggyűjteménnyel), míg a másik – a hangszeres tanításmódszertani jegyzetek sora – a képzésünk gyakorlati oldalát támogatandó jött létre.

Ez a szemlélet határozta meg a jegyzetek belső tartalmának kialakítását is. A szerzőket arra kértük, hogy két fejezetbe csoportosítsák gondolataikat. Az első fejezet ne tankönyv jellegű „elmélet szagu” írás legyen, hanem sokkal inkább reflektív, az elmúlt évtizedeket lényegileg összefoglaló egyéni vallomás. Ez indokolja az erős szubjektivitást és a stílust, mely sokkal inkább esszé vagy interjú kötetbe való lehetne, ám meggyőződésünk, hogy az első fejezetek így megvalósult nyelvezete és sokszínűsége jobban segíti az olvasót megérteni a zenepedagógusi pálya összetettségét, szépségeit és feladatait, végső soron a zenepedagógusi identitásuk kialakulását esetleg fejlődését.

A jegyzetek második fejezete pedig gyakorlati útmutatóként szolgál arra, hogy a végzős egyetemista hallgatónk zenetanárként tanításmódszertani szempontból hogyan építse fel tudása átadását és a zeneiskolai nebulóval való közös életét.

Oktatóink körében, de a zeneiskolákban dolgozó kollégák körében is időnként problémát jelent a szakmódszertani és a tanításmódszertani ismeretek megkülönböztetése. Bár egyszerűnek látszik, demégsem az. A *mit* tanítok és *hogyan* csak egymásba fonódva, egyszerre értelmezhető. Arányait tekintve ismét csak erős szubjektivitással valósítható meg. Jól látható ez a különböző jegyzeteket olvasva. Az ebből fakadó különbözőségek tehát részben törvényszerűek voltak, részben pedig arra

1 Pais Ella Regina(2013): Alapvetések a Z generáció tudomány-kommunikációjához-Tanulmány. TÁMOP-4.2.3-12/1/KONV-2012-0016 Tudomány-kommunikáció a Z generációnak.Digitális tanulmány. URL:<http://www.zgeneracio.hu/getDocument/1391>

utalnak, hogy sok évtizedes sikeres pedagógusi pályával bíró erős tanáregyeniségek írták őket úgy, ahogy számukra fontosnak, működőnek és hatékonynak bizonyult. A kérdést végül úgy oldottuk meg, hogy a jegyzetek lektorául szaktanárainkat kértük fel úgy, hogy a közös munka során egységes szakmai tartalom alakulhasson ki egy-egy jegyzeten belül.

A jegyzetsorozat azonban további lehetőségeket is nyújt az olvasó számára abban az esetben, hanem csak a saját, hanem a többi hangszerhez tartozót is tanulmányozza. Különösen így van ez az első fejezetekkel. Ugyanis hasonlatos ez az eset ahhoz, ahogy a digitális technika filmezésben való térhódítása előtt a rajzfilmeket készítették. Egy-egy átlátszó fóliára a teljes kép csak egy részletét festették fel, mondjuk a háttér egy részét. Más fóliákon a szereplő, ismét másokon a távolabbi háttér, megint másokon például a szereplő szája volt csak látható. Amikor képkockáinként lefotózták a végső filmet, akkor ezeknek a rétegeknek egymás alá helyezésével állították össze a teljes képet. Apró változtatások ismételt fotózásával pedig magát a mozgás illúzióját keltették. Hasonlóan e jegyzetek olvasásakor is az a benyomásunk alakulhat ki, hogy ezek egymásra vetítésével láthatunk teljes képet a zenepedagógusi létről. Az azonosságok felerősítik egymást, míg a különbségek – viszonylag kevés van belőlük – tompítják és árnyaltabbá teszik az összképet. E fejezetek együtteséből sokkal inkább kissejlik az a bonyolultság, mely e munka nehézségét és szépségét egyszerre jelenti.

Nem is igazán leírható az írás hagyományos módszereivel – még James Joyce írásait hagyományosnak tekintve sem – az a szimultán összetettség, ami egy zeneórát jellemez. A legszélsőségesebb esetben csak szakmódszertani, vagy csak lelkigondozói, csak mentori tudását használja a tanár (bár ezek a legkönnyebb esetek), sokkal inkább jellemző, hogy ez is, az is része az adott pillanatnak, és a tanári tapasztalat, a tudás, a pszichológiai érzék az, amely miatt egy szemvillanás alatt dönt – és a jó tanár leginkább jól –, hogy akkor és ott tudása mely rétegéből mit fog mozgósítani. Ennek a művész és pedagógus számára misztikus, a pszichológus számára rettentően erős kognitív tevékenységnek az eredménye lesz, lehet a zenetanár és növendéke közötti dinamikus kapcsolat állandó egyensúlyban tartása. Az olvasó számára a jegyzetek egészét olvasva derenghet fel ennek az egyensúlyozó művészetnek a varázsa.

Végezetül tehát mindenkinek javasoljuk, hogy ezen írásokat olvassa végig, és tesszük ezt annak reményében, hogy ezáltal valós képet kaphatnak a sokszínű, gazdag zenepedagógusi pályáról és elkötelezettségük e hivatás irányába tovább erősödik.

Vas Bence

Bevezető

Zeneiskolai tanítási gyakorlatot vezető tanárként rendszeresen szembesülök a hallgatók kíváncsi, sürgető noszogatásával, melyekkel a mindent megoldó, tippek, fogások felé terelnek. „*Hogyan kell megtanítani a váltott pengetést?*” „*Mitől lesz egyenletes a tremoló?*” „*Miért nem játszik a gyerek elég tisztán?*” „*Miért sült el rosszul a koncert?*”

Ez azért furcsa, mert a diploma koncertjeik műsorában minden kérdésre ott a válasz. Professzionálisan tud a tanárjelölt együtt pengetni, tremolózni, tisztán játszani, működött a programja a koncert pódiumon. Ebből következik, és állítom, hogy a sikeres zeneiskolai műhely létrehozása nem a konkrét hangszer-technikai problémák virtuóz megoldásán múlik.

30 év tanításának tapasztalatából ma már biztosan tudom, hogy számtalan út, és számtalan jó válasz létezik. A hangszerjáték problémáira kitalált, illetve másoktól tanult megoldásaimat magam is örömmel megosztom fiatal kollégáimmal, ezt tesszük minden repertoár ismeret órán, a hospitálások és a tanítási gyakorlatokon.

Közben látom, hogy megy az idő, és még mindig nem a lényegről beszélünk! Biztos vagyok benne, hogy a lényeg a célok pontos megfogalmazása. Ezeket lebontva, továbbgondolva beszélhetünk az elvekről, melyek sikeres megvalósulását a konkrét hangszer metodikai fogások alkalmazásával segíthetjük. Így kerülhetnek helyükre – ez esetben a szerkesztett anyagom végére – a speciális hangszertechnikai kérdések és az ezekre adott válaszaim.

Célok

- Ne tegye le a gyermek a hangszer akkor sem, ha már nem jár zeneiskolába!
- Értő, élvező és rendszeres „fogyasztója” legyen a művészeteknek!
- Életre szóló élmény maradjon számára a zenetanulás!
- A tehetséges, pályára való és arra vágyó fiatalok kerüljenek is zenei pályára!

Amennyiben ezeket a célokat komolyan vesszük és minden növendékünkkel elérni kívánjuk, rengeteg dolgunk lesz. Olyan műhelyt kell létrehoznunk, ahová a gyermekek örömmel járnak 8-10 éven keresztül. El kell érniük, hogy az órákon történt eseményeknek természetes és magától értetődő következménye legyen az otthoni gyakorlás és az órákon kívüli hangszerjáték. Ez a motiváció az együtt töltött évek során olyan erős belső késztetéssé kell, hogy váljon, ami élete végéig napi szükségletté teszi számára a zenét és általában a művészeteket.

A jegyzettel 30 éves gitár tanári pályám tapasztalatait szeretném megosztani leendő kollégáimmal. Céлом, hogy segítséget nyújtsak nekik pályájuk kezdeti éveiben felmerülő problémáik kezeléséhez. Szándékom, hogy felkeltsem érdeklődésüket a zene és hangszer pedagógiai, valamint a gitár tanítás módszertani kérdései iránt. Arra kívánom ösztönözni őket, hogy gondolják tovább mondataimat, akár vitatkoznak is, de mindig aktívan keressék a saját megoldásaikat. A jegyzet nem megtanulandó tudományos tankönyv, amelyből vizsgára kell készülni, inkább egyfajta példatár, sok esettanulmánnyal, kiváló kollégáim értékes gondolataival, saját tapasztalataimmal és képekkel, illusztrációkkal.

Zenepedagógia

Pedagógiai kutatások bizonyítják, hogy nem az egyik legfontosabb tanári eszköztől beszélünk, hanem a legfontosabbtól! Sarkosan fogalmazva meg a lényegét, ha nem tudjuk növendékeink kíváncsiságát felkelteni és ébren tartani hangszerünk és a zene iránt, ha nem tudjuk lelkesíteni, el sem jutunk a metodikai kérdésekig. Nem lesz kit megtanítani a szép egyenletes tremolóra, vagy egy ízléses appogiaturára.

A motiváció a pszichológia tudomány egyik izgalmas kutatási területe. Arra keresi a választ, hogy miképpen tudunk óriási erőfeszítéseket tenni bizonyos célok érdekében.

Biztos, hogy minden tanárjelölt tisztában van a fogalom pontos tartalmával, ismeri a kutatások eredményeit, érti fontosságát és szükségességét leendő tanári pályáján.

Tanári gyakorlatunkhoz igazítva a kérdést, két területet érdemes közelebbről megvizsgálni:

- Miért szükséges a sikeres motiváció?
- Milyen eszközeink, lehetőségeink vannak ehhez?

A XX. század vége és a XXI. század eleje komoly változásokat hozott a művészetoktatásban is. Fontos, hogy folyamatosan figyeljük és elemezzük az új kihívásokat annak érdekében, hogy megtaláljuk a megfelelő válaszainkat.

Néhány jelenség, mely gondolkodásra és folyamatos megújulásra kell, hogy sarkalljon bennünket:

- A zenciskolák száma megsokszorozódott. Nyilvánvaló pozitívuma, hogy minden gyermek előtt nyitva áll a lehetőség, hogy hangszeren tanuljon. Akkor is, ha zenei hallása, ritmusérzéke, manuális adottságai szerények. Esetleg diszlexiás, diszgráfiás, viselkedés zavaros, egyszerű, ingersebény környezetből érkező, vagy nagyon súlyos családi problémákkal küzdő.
- Mások a mai gyerekek. Modern pedagógiai kutatások szerint ez a generáció, az úgynevezett Z generáció, az Internet generációja. Ők a „leg-ek” gyermekei: a legkisebb létszámú családi környezetben élők, legidősebb anyák gyermekei, a legkevesebben vannak a leghosszabb várható élettartammal, a legoktatottabbak.¹
- Mások a mai szülők. Anélkül, hogy az általánosítás megbocsáthatatlan hibájába esnénk, le kell szögeznünk néhány tény. Egyre több olyan szülővel találkozunk, akik a közös munka elején határozottan leszögezik: „*Semmi „komoly célja” nincs a gyermeknek a hangszerrel. Csak azt szeretnénk, ha a tábornút mellett tudna gitározgatni egy kicsit!*” „*Ne legyen zenész!*” „*Ez csak egy, a lehetséges elfoglaltságok közül.*” „*Nem mehet a fontos és hasznos dolgok (iskolai munka, nyelvek, számítástechnika esetleg sport) rovására.*” Ezek után „átadván” gyermekét nekünk, tanároknak, a partvonalról figyelni, sokszor kritikusan munkánkat, teljesen félreértve a művészetoktatás szerepét, jellegét, céljait, hatásait. Ez természetesen csak egyike a sokféle problémás szülői attitűdnek. A jegyzet későbbi fejezetében részletesebben érintjük a témát.
- A gyermekek túlterheltsége, a tanárok túlterheltsége.
- A tanár iránti tisztelet, megbecsülés alacsony társadalmi szintje.
- Forrás-, eszközhiányos intézmények. stb.

Mindezek ellenére óva intenek minden leendő kollégát, hogy a fent vázolt és a saját gyakorlatában tapasztalt egyéb kisebb, nagyobb problémát mentséggént kezelje kudarcai magyarázatában. Tanárjelölt növendékeimnek szoktam mondani: „Minden a Te hibád!” Szerencsés és előremutató tanári attitűdnek tartom ugyanis az olyan problémakezelést, melynek során a tanár először azt a kérdést teszi fel magának: „Mit rontottam el? Majd pedig: „Hogyan csináljam másként?”

1 Pais Ella Regina PhD (2012): Alapvetések a Z generáció tudomány-kommunikációjához. Korlátozás nélkül elérhető online: <http://www.zgeneracio.hu/getDocument/1391>

Dr. Duffek Mihály fogalmazta meg előadásában:

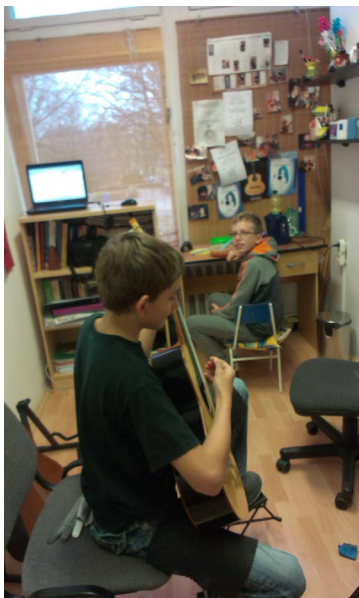
„Zenetanárként nincs más választásunk, mint alkalmazkodni a helyzethez, és így megtalálni a lehetséges, működő módszereket!²”

Egyik lehetséges válasz ezekre a kihívásokra a sikeres motiváció.

A sikeres motiváció összetett folyamat. Nem állíthatunk fel sem teljes, sem prioritásokban gondolkodó eszköztárat. A gyermek személyisége, képességei, háttere, nagyban befolyásolják, hogy őt éppen mi sarkallja leginkább fejlődésre. Minden lehetőséget meg kell ragadnunk növendékeink lelkesítésére.

Környezet

A gyermekek a zeneoktatás jelenlegi rendszere szerint, hozzánk, hangszeres tanárokhoz heti kétszer fél órában, B tagozaton kétszer 45 percben, ideális esetben további kamarazenei illetve zenekari próbákra jönnek. Ez alatt a viszonylag szűk időtartam alatt kell elérnünk, hogy otthon is játszanak a hangszerükön. Gondoljunk a zenész roma családok gyermekeire. A korai gyermekkorban elkezdett rendszeres, folyamatos együtt zenélés jelenti számukra a zenei képzést. Természetes, laza hangszerkezelésük, kötődésük a hangszerükhöz, bámulatos fejlődésük jelzi, a zene az anyanyelvük. Zeneiskolai keretek között nehéz „lemodellezni” ezt a természetes és sikeres tanulási folyamatot, de mindenképpen törekedni kell rá. Fontos, hogy a növendék minél több időt töltsön el velünk a zeneiskolában. Be kell csábítanunk őket, ott kell tartanunk és minden erőnkkel el kell érniük, hogy jól érezze magát, majd amikor elmegy, rögtön várni kezdje találkozásainkat.

Egy jól bevált példával szeretnék buzdítani minden kollégát, hogyan használja ki a jól alakított környezet motiváló erejét.

Szerencsésnek érezhetem magam néhány tanár társamhoz képest, akik több helyszínen, általában általános iskolai tantermekben kénytelenek tanítani. Bár nagyon apró termünk van, mégis a sajátunk. Tudatos filozófia mentén alakítottam és alakítom a mai napig. Minden részlete a nyitottságot sugallja. A terem hívogató, otthonos, a fal tele fotókkal. Közös programjaink, együtt töltött, élménnyel teli pillanataink képei ezek: fesztiválok, kurzusok, versenyek, kirándulások, koncertek. A háttérüzenet: „Fontos vagy, közénk tartozol, ami a teremben van, az a Tiéd is, a közös életünk színes és érdekes. (Mindig lehangolnak azok a hangszeres termek, melyben a nagyjából csupasz falakra egy Bartók esetleg Liszt kép van kitűzve, mint dekoráció, tudatván a belépővel, hogy itt azért valami zenével kapcsolatos dolog szokott történni.) Szekrényünk tömve kottákkal, mindig nyitva és nem csak én nyúlhatok bele. Kedvükre válogathatnak a gyerekek is. CD-k, DVD-k, zenei témájú könyvek sorakoznak egy másik polcon. Kikölcsönözhetik, meghallgathatják, elolvashatják. Két gitárunk van, biztonságosan, állványokra helyezve. Növendékeim bármikor beugorhatnak hozzám, otthonról is, az iskolából is. Ha nincs éppen idő és lehetőség hazamenni a hangszerért, az sem baj. Sokszor, váratlanul adódó iskolai lyukasórán jönnek be a gitár terembe. Ha nem vagyok még bent, elkérhetik a kulcsot és gyakorolhatnak egy kicsit, vagy megreszelik, lepolírozzák a körmeiket, mivel az eszközöket ott találják egy dobozban. Ha szolfézs és a gitár óra között akad egy kis szabadidő, bejöhetnek, hallgathatják az éppen gitározó társukat, akár a leckéjüket is megírhatják, főzhetnek egy teát (mindenkinek saját bögréje van egy „bögre-zsúfolt” polcon, teát, cukrot, citromot mindig hoz valaki, ha kimerül a készlet.) Néha kamarázunk egy kicsit. A „nyüzsgés” természetesen zavaró is lehet, ha koordinálatlan és fegyelmeztelen. Tapasztalatom szerint azonban alig kell figyelmeztetni a gyerekeket, hogy ne zavarják a másikat. Tudják, hogy a legfontosabb történet a teremben a zenélés, a legfontosabb ember éppen az, aki az órán van. Természetes és minden napi gyakorlat számukra, hogy hallgatják egymást, figyelnek a másokra és őket is meghallgatják a többiek. Nem csak a négy falnak és nekem zenélnek. Lehet véleményük is, beszélhetünk a darabról, ha megtetszik a másik által játszott mű, elkérhetik. Közösség formáló ereje felbecsülhetetlen. Növendékeim ismerik egymást! Barátságok szövődnek, kamara produkciók szerveződnek.

2 Dr Duffek Mihály (2009): A Zenetanárok Társasága „Történelmi ívek a magyar zenepedagógiai gondolkodásban” című konferenciáján elhangzott előadása. Korlátozás nélkül elérhető online: <http://www.parlando.hu/2009-3-VARRO%20KONE.htm>

A tanár személyisége

Tény, hogy a tanár személyisége óriási motiváló erő növendékei számára. Leendő gitár tanár kollégáim egyetemi tanulmányukat végzik, tehát az oktatási rendszer alsóbb szintjeit végigjárták. Az általános- és középiskolán keresztül az egyetemi éveikkel együtt nagyjából 18 évet töltöttek különféle oktatási intézmények falai között, találkozva sokféle tanárral. Visszagondolva ezekre az évekre, mindenkinek eszébe jutnak legszeretettebb, legnagyobbra tartott tanáraik, majd nagy valószínűséggel a legkevésbé szeretettek is. Teljesen nyilvánvaló, hogy mindenki pontosan meg tudja fogalmazni mindkét véglet személyiségjegyeit és a növendékekre gyakorolt hatásait. Emellett pedagógiai kurzusaikon szakszerűen és tudományos alaposan foglalkoztak a kívánatos és elvárt tanári személyiségjegyekkel. Miért nem egyenes következménye a fenti tényeknek, hogy csak nagyszerű tanárok dolgoznak a pályán?

Azért, mert nem elég tudni, milyen egy jó tanár, olyanná is kell válni!

A folyamat tanulható, leginkább személyes tapasztalatszerzés, majd szüntelen önfejlesztés útján. A sikeres műhelyek középpontjában mindig találunk egy „mestert”, aki példaértékű szakértelmével, személyes varázsával, lelkesedésével, lendületes munkavégzésével és sok elleshető praktikájával maga köré vonzza tanítványait és különleges zenei műhelyt teremt. Számos lehetőség adódik a „titkok” ellesésére. Fesztiválok kurzusain általában ezek a „mesterek” tanítanak. Személyes kapcsolatot lehet kiépíteni velük, óráik látogathatók, munkájuk eredménye versenyeken hallható. Jó úton jár az a tanárjelölt, aki rendszeresen figyeli a számára példaértékű és követendő zenei műhelyeket, keresi és tartja a kapcsolatot a mesterekkel.

Tanár-növendék viszony

A zenetanítás, természetéből fakadóan nagyon személyes és intim folyamat. Mégis, a tanár-növendék kötődés erős és motiváló hatása nem alakulhat ki spontán, a tanár erőfeszítései nélkül. A bizalom az egyik legfontosabb eleme a tanár-diák kapcsolatot alakító tényezőknek. A bizalmat ki lehet érdemelni és még gyorsabban el lehet veszteni. Ez nem csak azt jelenti, hogy a növendéknek mindig tudnia kell, hogy a bizalmasan elmondott titkait a tanár nem adja tovább, azt később nem használja fel ellene. Ez evidencia és törvény! A bizalom a szakmai területen is elengedhetetlen. A növendékek bíznak a tanár szakmai professzionalizmusában, még akkor is, ha ezt nem fogalmazzák meg. Azért mennek hozzá tanulni. Megható látni a kis növendék igyekezetét, hogy megcsinálja, amit tanára kér. Mert bízik abban, hogy az instrukció hiteles és eredményes. „Ha ezt így csinálom, akkor jól fogok gitározni.” Jaj, annak a tanárnak, akiben csalatkoznak!

A bizalom fordított irányban is elengedhetetlen. A tanárnak bíznia kell abban, hogy a növendék képes azoknak a zenei gondolatoknak a megérzésre és megvalósítására, amin adott esetben munkálkodik. Az efféle bizalmat a munka folyamán mindig és teljes bizalommal megérzi a növendék, ami szárnyakat ad neki, motiváló ereje felbecsülhetetlen. A többi kapcsolatalakító tényező, mint például a szeretet, a megbecsülés, az udvariasság, a tisztelet, a derű, szintén evidenciáknak tűnnek, a napi gyakorlatban mégis hibáztatunk. Érezheti-e az a növendék a tiszteletünket és megbecsülésünket, akinek órájáról elkészünk, vagy nem tartjuk meg teljes egészében? Udvariasan fogalmazom-e meg a kéréseimet és adott esetben a kritikáimat a gyermek felé? Jó hangulatú órákat tartok-e? Mosolygunk-e az órán eleget? Érzi, látja-e a növendék az örömet, amikor belép a terembe és üdvözlő? Kíváncsi vagyok-e a vele történetekre, az iskolai vagy családi élményeire? Tudom-e a hobbiját? Ismerem-e a zeneórán kívüli életét? Tudok-e bocsánatot kérni, ha valamivel megbántottam?

Játék, játékosság

Kezdetektől, végig és minden pillanatban! A nyelvek többségében, mint magyar nyelven is, a hangszerünkön „játszunk”. (Tehát nem dolgozunk, nem felmondjuk a leckét, nem megoldjuk a problémákat stb.) Nagy tévedésben van az a tanár, aki komoly „munkaszagú” zeneóráin, a zenei anyagot feladott „lekként” kezelve folyamatosan „problémákat” old meg. Talán ez lehet az egyik oka annak a jelenségnek, hogy a gyerekek a kezdeti lelkes gitározásuk után néhány hónappal vagy néhány évvel később, számtalan kudarcos koncert élmény után elmennek a zeneiskolából és végleg leteszik a hangszer. Gondoljuk végig:

Ki szeretne élete végéig keményen dolgozni, leckéket tanulni és problémákat megoldani a hangszerén? Az ilyen tanárok növendékei előbb utóbb munkadarabokat állítanak elő „komoly” munkaeszközükön, amiket ijesztő szituációkban (koncert) reprodukálnak kritikus közönség előtt.

A hangszeren tanulás folyamata sok és sokféle, kreatív és szórakoztató játéknak ad terepet.

Játszunk, amikor a kisgyerekek kezébe adjuk a hangszeret és mindenféle játékos trükkkel elérjük, hogy lazán, görcsmentesen üljön a hangszerre mögé és „játsszon” rajta. Játszunk a zenei anyaggal, amikor improvizálunk, díszítéseket találunk ki, karaktereket csiszolunk. Játszik a növendék, amikor együtt zenél társával, társaival, tanárával. Kiosztván a szerepeket (szólamokat) egymás között, szabályokat követve és vállalva együtt játszanak a zenei szöveggel. Akkor is játszunk, amikor koncertet szervezünk, közönséget toborozunk, plakátokat szórunk, színpadra ülünk, játszunk, majd learatjuk a tapsot és fogadjuk a gratulációkat. Nemes, fejlesztő és szórakoztató szerepjáték ez. Néhány óra erejéig a növendék gitárművész koncertrituálóját eljátszva ünnepezt zenész lehet. Teljesen mindegy, hogy Süss fel napot, vagy egy Bach fűgát játszik.

A játékot, játékoságot nagyon komolyan kell venni, viccesen úgy mondhatnánk: Ez nem játék!

Növendékeimmel sokat játszunk az órákon. Játszunk például, amikor a helyes ülést és a hangszer tartást tanuljuk. Mikor megbeszéljük, begyakoroljuk együtt az ülést, tartást, el is játszunk azt a szituációt, amikor hazamegy és gyakorolni akar. Gitár a tokban, szék az asztal alá tolvaa, sámlia az ágy alatt. Boldogulnia kell egyedül, én csak figyelem, szól, amikor kész van a gyakorlásra. Sokat nevetünk, amikor helyére igazítjuk a „kacsakásokat”.

Játszunk a zenei anyaggal, amikor szólamokra bontjuk a kétszólamú művet, kiosztjuk magunk között és valamilyen együtt kitalált szabály szerint átalakítva összejátsszuk azokat. (Puskás: Gitáriskola/24.) Érdekes hangzások kerekednek belőle.

Sikeresen gyakorolunk az órán, amikor játékkal oldjuk a sokszori ismétlés monotonitását. Ha valamely zenei vagy technikai elemet muszáj sokszor eljátszani ahhoz, hogy sikerüljön, vagy rögzüljön, a mindenki által már játszott „Ki nevet a végén?” típusú játékkal tesszük. Együtt kitaláljuk, hányszor kell ismételnünk azt a pár hangot. Mondjuk 5-ször. Innentől kezdve, „nullázunk”. (Vissza a starthoz!) Ha valamelyik nem sikerül, előlről kezdjük a számolást. A gyerekek általában derűs izgalommal játsszák a játékot, rájöttek, hogy figyelni kell, és minél többszörre játsszák, annál inkább, hiszen egyre több ismétlésszámot veszíthetnek. A figyelem nem lankadhat! A játékba beletartozhat az ismétlés számmal kapcsolatos alkudozás is. Mindig jól szórakozom a kreativitásukon, ahogy próbálnak érvelni egy számukra jobb alkuhoz.

Humor

A humor felszabadít, lazít, inspirál, felvillanyoz, bátorít, oldja a stresszt, a feszültséget. Idegenek között is képes erős közelséget teremteni. Az „összemosolygás” megerősíti az érzések kölcsönösségét, stabilizálja a kapcsolatokat az emberek között. Viták esetén különösen jól jön, például mert csökkenti a harcoló felek feszültségét, és segít abban is, hogy nyílt ellenségeskedés nélkül kimondjuk, amit gondolunk, anélkül, hogy bántanánk, sértenénk.

Segítségével örökre bevészhetünk a növendék memóriájába fontos dolgokat, amiket esetleg „szárazon” közölve eleve feledésre ítélnénk.

Minden ember, különösen a gyermekek hálásak a derűs percekért, élvezik felszabadító, barátságos, melengető hatásait. A humornak számos fajtája létezik.

Az úgynevezett „affiliációs humor” ártalmatlan tréfalkozás, csipkelődő, de sohasem rosszindulatú.

Az „önszabályozó humor” inkább belső beszéd, az érzelmeink terelése, csillapítása érdekében. Stresszes helyzetekben megpróbáljuk észrevenni a helyzet komikumát.

Az „agresszív humor” főleg mások kifizurázása, leszúrása, gúnyolása. A szarkasztikus, cinikus megjegyzések önbizalmunkat növelik, miközben másokat lebecsülnek.

Egyértelmű, hogy a humornak melyik fajtája kaphat helyet a tanár-növendék viszonyban. Szigorúan tilos a gúny, a cinizmus! Nem lehet célunk a növendék önbizalom veszítése.

A humor értékére akkor jöttem rá, amikor egy autisztikus vonásokkal megterhelt növendékkel dolgoztam. A kisgyerek nem értette a viccet. A tréfás hasonlataim előtt értetlenül állt, játékos, vicces ötleteimtől riadtan begörccsölt. Minden kollégának egyszer legalább tapasztalnia kellene, milyen zeneórák sülnek ki abból, amikor nincs humor, tréfa, derű az órán. A hiánya tudja igazán nyilvánvalóvá tenni hatalmas erejét.

Személyre szóló figyelem

Zeneoktatásunk rendszerének talán egyik legértékesebb része, az „egy növendék, egy tanár” óratípus. A keretek tehát adottak. A tanár ügyességén múlik, milyen mértékben tudja megtölteni mély, személyre szóló figyelemmel. A közösen eltöltött idő minden pillanatát ki kell, hogy töltsse. Amikor belép a növendék, örömmel, mosolyogva üdvözöljük. Hellyel kínáljuk. Ha még tart az előző óra, jelezzük, hogy még pár perc türelmet kérünk, esetleg bevonhatjuk az éppen gitározó társával folyó tevékenységbe úgy, hogy mindenkinek hasznos és építő legyen. Megkérhetjük például, hogy hallgasson bele társának egy különösen szépen megvalósított darabrészletébe. Ezt együtt megdicsérelhetjük, a másik gitáros nagy öröme, önbizalmát növelve. Pozitív üzenete van mind a két növendék felé ennek a jelenetnek. Egyik: számítok a véleményedre! A másik: Nagyon ügyes voltál, milyen jó, hogy másnak is meg tudtuk mutatni ezt!

Azt a pár percet, melyen két növendék tartózkodik egyszerre a teremben, érdemes kihasználni közös zenélésre is, ha lehetséges. Nem csak azonos tudású növendékeket lehet összeültetni. Az idősebb tanítványhálás, ha lehetőséget kap kezdő társának „tanítgatására”, a kicsi pedig mindig issza a nagy szavait. A lényeg, hogy a közös feladatban mind a kettő egyforma figyelmet kapjon, egyformán fontosnak érezhesse magát, még akkor is, ha a pillanatnyi szerepek mások. E percek értékesítésének a tanár kreativitása, szituáció kezelési ügyességének foka szabhat csak határt.

Az épp órán ülő növendék az a-moll-pentachord hangkészletet gyakorolja, a Puskás: Gitáriskola népdalain keresztül. A Még azt mondják nem illik... kezdetű dal (is) alkalmas a rögtönzött kamarazenélésre. Ha ügyes, több éve gitározó növendék toppan be idő előtt az órára, gond nélkül leblattolhatja a kis kezdővel, kánonban. Ha kicsit kevésbé ügyes, hozzájátszhat egy A-E üres kvintet összecsengetve, kísérve vele a népdalt. A tanár is beszállhat, trióvá bővítte a kamarazenélést

Ha már egyedül van a növendék az órán, a tanárnak minden figyelmével rá kell összpontosítani. Apróságok, de fontos dolgok: megdicséreljük az új frizurát, cipőt, táskát. Észre vesszük a szokásostól eltérő hangulatát. Rákérdezzük az okára. Ha azt megosztja velünk, kicsit kibeszélhetjük. Sokszor elég oldó hatású az is, ha elmondhatja, ha nagy figyelemmel és empátiával meghallgatják, nem kell megoldást találni a gondra, talán még tanács sem kell. A tanárnak felbecsülhetetlen információ viszont, ha tudja, mik történtek a gyermekkel a gitár óra előtt. Rengeteg rossz tanári kommunikációt spórolhatunk meg vele. Egy meg nem értett, vagy éppenséggel félreértett érzelmi helyzetet tovább ronthatunk mondatainkkal, viselkedésünkkel.

Növendékem a szokásostól eltérően komoran, szűkszavúan érkezett a gitár órára. Feltűnt, hogy nem fecsegett, viccelődött, viszont tapintatos kérdéseimre sem akaródzott válaszolnia. Inkább leült és elszántan „belevetette magát a munkába”. A darab (Brescianello: Finale tétel moll rész) is ilyen elszántan, dühös elkeseredettséggel szólt, a karakter semmiben sem hasonlított arra, amin órák óta dolgoztunk. Szerencsémre valamelyik, a zenével kapcsolatos mondatom „átszakította a gátat”, szegény kislány teljes elkeseredettséggel zokogni kezdett. Kiderült, hogy aznap, az amúgy kitűnő tanuló gyerek két egyest és jó néhány megalázó-korholó mondatot gyűjtött be az iskolában. Mind a kettőt teljesen igazságtalannak érezte ráadásul szorongott a szülői szidás lehetőségétől, ami még várt rá. Ha ez nem derül ki, esetleg magam is kiegészíthettem volna a rossz zenei karakter kapcsán a kritikákat, tovább terhelve a gyermeket, de biztos, hogy a Brescianello tételen semmit sem segítve. Azt gondolom, a rövid beszélgetés és megnyugtató hasznosabbá

tette az óra további részeit, empátikus reakcióm jó viszonyunkat őrizte, bizalmát erősítette. Miután növendékem elkészönt, édesanyját felhívtam és felkészítettem az egyesek fogadására, megóvva attól, hogy első haragjában esetleg rosszul kezelje a helyzetet. Nagyon tanulságos volt látni, mennyire megviselik a gyerekeket a tanár kollégák (magamat is beleértve természetesen) nem átgondolt, hirtelen méregből, türelmetlenségből fakadó, személyes figyelmet nélkülöző mondatai. Később természetesen a Finale tétel is a helyére került, egyik versenyen 1. díjat hozott a kisfiúnak.

A személyre szóló figyelem legfontosabb terepe maga a közös munka. Nagy figyelemmel hallgatom a növendéket, amikor bemutatja, mit gyakorolt otthon. Minden pozitív és negatív változást észreveszek, szóvá teszem és minden erőnkkel a megoldásra törekedünk.

Autonómia

Mindenki találkozott már olyan kollégával, aki túlzott beavatkozásával, túlzott jelenlétével teljes önállótlanúságba taszítja növendékeit. Szereplésekkor, vizsgákon ez a kolléga minden növendékét személyesen és folyton „igazítja”, instruálja. Nagyon fárasztó látni ezt a „nyüzsgést” a gyerek körül. Az állandó serteptelés háttérzenete a közönség és sajnos leginkább a gyermek számára: „Magamtól semmire nem vagyok képes, ha Géza bácsi, vagy Joli néni nem állítja be a hangszeremet, utána a kezemet, ha nem rohan oda, ha eltévesztem, és nem segít ki, semmi nem fog sikerülni.” Hogyan fogja ez a kisgyerek felnőtt korában elővenni a hangszer, ha nincs ott Géza bácsi, vagy Joli néni? Hogyan érezheti egy sikeresebb szereplés után, hogy ez a saját érdeme, ezért ő dolgozott meg? Ha pedig nem sikerül valami fényesen (ez nagyjából megjósolható előre), akkor hogyan érzi meg ennek felelősségét és tanulságait? Figyelnem szoktam ezeket a gyerekeket és tanáraikat a kudarcos színpadi játékok után. A növendékek általában egykedvűen veszik tudomásul, hogy ez sem sikerült. Nem látszik nagy megrendülés. Tanáraik pedig hátrítanak. Gyakorlatok az ilyen mondatok: „Pedig az órán olyan jól ment.” „Biztosan izgult.” Nem gyakorol sajnos, pedig én mindent elkövetek.” Valószínűleg ezek a növendékek tényleg nem gyakorolnak otthon. Semmi sem sugallja nekik, hogy igazából minden rajtuk múlik. (Majd Géza bácsi, vagy Joli néni megoldja.)

A másik végletes tanári attitűd, a növendék teljes magára hagyása. Természetesen ez a pedagógusi viselkedés a növendék önállóságának teljes félreértése.

A gyermek autonóm személyiség. A tanár feladata, hogy minden igyekezetével őrizze ezt benne, az együtt töltött évek alatt felkeltse a növendék kíváncsiságát a hangszer és a zene iránt, és ezzel önálló tevékenységre, munkára serkentse. Ennek egyik helyszíne a gitár óra. Ott tanítjuk meg a helyes módszerekre, amivel otthon is ügyesen tud egyedül gyakorolni. Az órákon tanuljuk meg a koncert játék minden apró trükkjét is, amit elsajátítva a pódiumon önállóan, segítség nélkül boldogul. (A későbbi, „Koncertek” című fejezetben részletesen olvashatunk erről.) Így és csak így érezheti, hogy ő dolgozott meg a sikerért. Ez vezethet önbecsülése fejlődéséhez és a katartikus élményhez, melyet minden jól sikerült szereplés okozhat benne. Később, amikor nem áll már mögötte tanára, természetes lesz neki a hangszer kézbevétele, esetleg új kottákat bogarászik egy zeneműboltban, blattolgat, „lehallgat” neki tetsző muzsikákat CD-ről, internetről vagy maga köré szervez zenész társakat és zenélnek saját, illetve mások örömeire.

Ha értjük és komolyan vesszük a gyermek önálló személyiségének értékét, akkor a gitár órák légköre, munkamódszere és a tanár-növendék kapcsolat is más, sikeresebb irányt vehet. Az olyan pedagógus, aki autonóm személyiségnek tekinti növendékét, rendszeresen kérdezi őt, véleményét tudakolja és

azt tiszteletben is tartja. Érdeklík a gyermek övétől eltérő ötletei. Örül, ha saját elképzeléssel áll elő a tanítvány, még akkor is, ha az nem „helyes”. (Csak a tanár ügyességén múlik, hogyan fordítja jó irányba a gyermeki ötleteket úgy, hogy a növendék, dagadó önbizalommal kerüljön ki a helyzetből).

Sokszor éreztem pályám során, hogy ez nagy tapintatot és kommunikációs ügyességet kíván. Ha nem sikerül, rombolok, hatása hosszú és lassan orvosolható. Képzelnék el egy szituációt. Együtt voltunk gitár koncerten, ami a gyerekeknek tetszett, nekem pedig nem. Természetesen számos okos és lehangoló érvet tudnék növendékeimnek mondani, mi és miért nem tetszett. Mielőtt megtenném, el kell gondolkodnom, mit nyerek és mit vesztek velem.

Nagy valószínűséggel a veszteségek közé könyvelhetem az alábbiakat:

- Megszégyenitem a gyerekeket, hiszen arról világosítom fel éppen, hogy nekik egy silány, hatásvadász, vagy bármilyen szempontból értéktelen koncert tetszett.
- Legközelebb nem osztják meg velem gondolataikat.
- Ha mégis, az biztosan kritikus lesz, mert a kritikus vélemény biztonságos, kizárja a megszégyenülés lehetőségét.

Mi lehet a nyereség:

- Most éppen egy sem jut eszembe.

Mi lehet a tanulság:

- Beszélgetni, adott esetben vitatkozni mindenképpen kell.

A növendék véleménye kötelezően tisztelendő!

A saját véleményemet is elmondhatom a következő formában: Először pozitívum, aztán a negatívum. Mindig konkrét hibákról, problémákról beszélek, soha nem általánosítva. Az érvek nem éreztetik a tudásom fölényét, a beszélgetés minden pontján tudnia kell a növendéknek, hogy az ő véleménye ugyanolyan fontos és helyes, mint az enyém. Csak éppen nem egyezik.

A gondolkodás autonómiájára és értékére nevelünk akkor is, amikor egy általa hallott koncertről kérdezzük. Beszélgetünk róla és provokáljuk véleménynyilvánításra, állásfoglalásra.

A jó tanár ezeket a beszélgetéseket ki tudja használni arra, hogy mintát adjon az intelligens kritikára és érvelésre.

Pozitív megerősítés, jutalom

Minden ember vágyik az elismerésre. A pozitív megerősítésnek a lelkesítő és önbizalom fejlesztő hatása rendkívül értékes. Nem véletlen, hogy pedagógiai tanulmányok vastkos kötetei foglalkoznak a témával.

Az otthoni gyakorlásnak többféle kimondott és kimondatlan célja szokott lenni. Szeretheti a gyermek azt a zenét, amit gyakorol, mert szép. Gyakorolhatja, mert meg szeretné mutatni tanárának illetve másoknak is. Nem csak azért, hogy a zenében lelt örömet megossza, hanem mert vágyik a dicsérő elismerő szavakra, esetleg tapsra. Ha a pozitív visszajelzés bármilyen irányban aránytalan, vagy elmarad, előbb utóbb a törekvései is lanyhulnak, vagy énképe torzul.

Óráimon sokat dicsérek. Folyamatosan szembesülök pozitív hatásaival. A kicsik piros pontokat is kapnak a szépért, jóért, amiből 10 ötöst ér. Mindig kritikákat kapok ezért („Ne piros pontért gyakoroljon az a gyerek!” vagy: „Az olyan iskolás”!) A vádagnak van igazságmagja, néha restelkedek is, de nem javulok, mert nekem bevált. Később ez a jutalom rendszer teljes természetességgel elmarad. Néha a nagyobbacskák tréfálkozva reklamálnak is érte. Nem vagyok irigy, kiosztok nekik néhányat még, csak úgy nosztalgizva, viccelődve. Persze, csak a tökéletesért.

Egy példa a jutalom erejére, ami meglepett:

SARAbande gitár együttesünkkel egy pécsi gimnázium fiataljainak zenéltünk. A koncertnek az ott tanító ének tanár kolléga kérésére ismeretterjesztő szerepe volt, interaktív formában. A különböző korstílusokból válogatott repertoár darabjainkról érdekességeket meséltem, illetve kérdéseket fogalmaztam meg a gyerekek felé stílusra, korra, karakterre, műfajra vonatkozóan. Legnagyobb meglepetésemre teljes volt a passzivitás, a könnyen megválaszolható kérdések után nagy csend következett. Mérgemben annyit mondtam: „De kár, hogy senki nem tudja, mert készültem csokival, gondoltam, minden helyes válasz megérdemel egyet.” Nem értem a mondatom végére, amikor 20-30 kéz lendült a magasba.

Nem tartom valószínűnek, hogy éhesek voltak.

Kapcsolat a szülőkkel

A zeneiskolában a szokásosnál több tere adódna egy partneri és barátságos tanár-szülő kapcsolatnak. Sok szülő rendszeresen elkíséri gyermekét a délutáni foglalkozásokra. A zeneórák kevésbé formálisak, mint egy általános iskolában, tehát lehetőség nyílhatna a szülő aktívabb bevonására. Találkozunk koncerteken, zeneiskolai illetve gitáros programokon. Sajnos a kollégák nagy része mégis többnyire merev kapcsolatot tart a szülőkkel, szabályos szülői értekezleteken udvariasan és távolság tartó kommunikációval értesíti a szülőket gyermekük haladásáról vagy nem haladásáról. Az ilyen tanár növendékeinek szülei gyermeküket elkísérve fegyelmezetten leülnek a folyosóra, „beadják” majd fél óra elteltével „átveszik” gyermeküket. Ha komolyan vesszük az előzményekben említett „Környezet” című fejezet példájában említett barátságos, hívogató nyitottságot, miért maradnának ebből ki a növendék családtagjai? A szülők rendszeres beinvitalása az órákra nagyon megosztja a gitár tanárokat.

Az ellenzőik érvei:

- Beeszlől a szülő.
- Zavarja az órát.
- Zavarja a gyereket.

Ezek az érvek akár mind igazak is lehetnek. Ha beeszlől a szülő az órába, lehetséges, hogy nem elég hiteles a pedagógus. Ezért próbálkozik az irányítás átvételével. Ha a gyereket szabályozza óra közben, hogy minél sikeresebben „teljesítse” a tanár kéréseit, lehet, hogy nem bízik eléggé a gyerekekben. Több ok lehet a háttérben. Talán túlságosan is sikerorientált, teljesítmény kényszeres az anyuka vagy apuka. Sajnos, ha ilyen, akkor otthon is ilyen lesz a gyerekével. Bár nem a gitár tanárt és az órát fogja zavarni, a szülő-gyerek kapcsolat akkor is tovább mérgeződik. Nagy segítség lenne az ilyen szülőnek egy profi tanári példamutatás. Az ügyes tanár ahelyett, hogy kiutasítja az óráról, inkább jobban bevonja őt. Hamar megéreztetheti vele, hogy a gitár órán lehet hibázni, hogy a zenélés nem csak munka, de öröm is, a tevékenység lehet oldott, jó hangulatú és a gyermeke esetleg ügyes.

Legtöbbször azonban csak kezdeti izgalomban követ el ilyen hibákat a szülő. Annyira fontos neki az „ügy”, hogy mindenképpen szeretné, ha az óra összes apró mozzanata sikeres legyen. A gyereke a legjobban „teljesítsen”. Egy jó hangulatú oldott, barátságos légkör hamar megteszi hatását. Hamar „leolvad” a görcs, ha a tanár ügyesen alakítja a situációt.

Egyik kis növendékem nagymamája mindig bent ült az órán. Rendszeresen beeszlől: „Nem látod Marika, hogy mutatta a tanár néni?” „Miért nem figyelsz jobban?” Megkérdeztem egy másik alkalommal tőle, nem lenne-e kedve kipróbálni egy kicsit a gitározást? Beültettem Marika helyére, kezébe nyomtam a hangszert, állígtattam, javígtattam, ahogy az unokáim is tettem előzőleg, a nagymama szüntelen kritikus megjegyzéseinek viharában. Nagyon hamar rájött, hogy ez nem is olyan egyszerű. (Szerencsére a kis unoka sokkal ügyesebb volt nála.)

Azok a kollégák, akik nem zárják ki a folyosóra a szülőket a gitár órák idejére, általában ilyen tapasztalatokról és előnyökről számolnak be:

„Szinte rögtön a szülők ügyévé is válik a gyermek zenélése. Ha nem gyakorol a gyerek, látja, talán kicsit szégyelli, és jobban figyelni kezdi az otthoni gitározást. Segít nekem.”

„Jó látni a szülő örömét, amikor jól sikerül valami a gyermeknek, jó látni, mennyire élvezi ő is a zeneórákat. A szülő öröme lelkesíti a kisgyereket is.”

„Olyan ritkán vannak együtt a szülők gyermekeikkel, mért ne töltsük meg beti kétszer fél órával, ha megtehetjük.”

„Nagyon sok verbális és nonverbális információhoz jutok a gyermek családjáról és a családon belüli kapcsolatokról. Az egyre szorosabbá, barátságosabbá váló kapcsolat során olyan dolgokat osztanak meg velem, amit másként nem tudnék meg, pedig fontos lenne az esetleges problémák helyes kezeléséhez.”

„Jó kontroll számomra, ha bent ül a szülő. Emellett inspirál arra, hogy gyermekének sikereit vele is megosszam.”

Nagyon szeretem, ha bent ülnek a szülők. Mindig biztatom őket erre. (Sajnos egyre kevesebben tehetik meg, hogy időt szakítsanak rá.) Azok az órák mindig vidámabbak, fesztelenebbek és eredményesebbek is. Néha mesélek nekik is apró történeteket, művészekről, fesztiválokról, vagy a saját gyermekükről, néha személyesen invitálom őket koncertekre, eseményekre, ajánlok felvételeket. Jó látni, ahogy az anyuka együtt örül velünk, drukkol a gyerekeknek és az óra után esetleg a zenélésről, gitározásról fecseggve mennek haza kéz a kézben. Általában azok a növendékeim maradtak legtovább a zeneiskola falai között, azok voltak a legsikeresebbek és azok zenélnek még ma is, akiknek szülei aktívan részesei voltak a zeneiskolai éveknél.

Vannak olyan szakmai fórumok, gitáros események, melyeket tapasztalataim alapján sikeresebbnek, érdekesebbnek és hasznosabbnak érzek szülői részvétel nélkül. Ezek a több napos országos versenyek és fesztiválok. Bár az ott adódó apró hétköznapi tevékenységek során természetesen megkönnyíti dolgomat a szülői segítség, mégis összességében több veszteséget könyvelhetünk el a program végére. Ha a növendékeim velem töltik ezeket a napokat, jobban be tudom vonni őket azokba a szakmai történésekbe, melyekből a szülő, bármennyire is háttérben kíván maradni, óhatatlanul kivonja őket. Egy asztalnál étkezhetünk híres gitárművészekkel, nagyszerű kollégákkal és tehetséges tanítványaikkal. Nagy élvezettel szoktam figyelni növendékeimet, milyen önállóan, nyitottan fordulnak a szakma prominens képviselői felé. Ismeretségeket kötnek, társalognak, kérdeznak, mesélnek, viccelődnek. Számukra is kalandos élmény megtapasztalni, mennyire közvetlen és barátságos emberek az előző este katartikus koncertet adó művészek. A praktikus tennivalók, mint az öltözködés, ruha összehajtogatás, időpontra felébredés és elkészülés is zökkenőmentesen szokott sikerülni szülői segítség nélkül. Valószínűleg azért, mert gondos és tettere kész anyukák hiányában azonnal a gyerekek felelősségévé válnak ezek is.

Szülői oldalról is érthető, hogy részesei kívánnak lenni gyermekeik gitáros kalandjaiknak, mégis azt szoktam nekik javasolni, engedjék el őket velem. Legyen ez a néhány nap a mi közös és vidám szakmai kalandunk!

Nem szerencsés leszögezni, hogy mindig, vagy soha ne engedjük be a szülőt az órákra. Az adott helyzet döntson erről. A szoros, élő kapcsolatra törekvés azonban kötelező, bármilyen módszerrel is éadjuk el!

Hangszeres órán kívüli közös élmények

Minél több ilyen adódik egy tanszak életében, annál értékesebb a zenei műhely.

Növendék hangversenyek, közös koncertlátogatások, fesztiválok, mester kurzusok, versenyek, utazások vagy csak egyszerű kirándulások, túrák, esetleg szülőkkel közös családi programok. Ezek szervezése, bonyolítása a tanár feladata. Lelkesítő, közösség formáló creje felbecsülhetetlen. A programok többsége (versenyek, koncertek, kurzusok) frissen tartják a tanárt, állandó szakmai kontrollt és fejlődési lehetőségeket nyújtva. Időigényesek, fárasztóak, de nélkülük nem érhetjük el a célokat, amiket a bevezetőben kitűztünk magunk elé.

A későbbiekben szó lesz ezekről a hangszeres órákon kívüli programokról részletesebben is. (lásd: A tanári munka kontrolljai fejezetet)

Tehetséges növendék vezérszerepe, példája a tanszakon

Csak olyan tanár számára derülhet ki ennek a ténynek a mély igazsága, akinek kezei alatt felnőtt tehetséges gitáros. Nyitott légkörben dolgozik, ahol a növendékei ismerik, látják, hallják egymást, és együtt zenélnek ezekkel a tehetséges fiatalokkal. Fejlesztő, motiváló erejére nagy bizonyossággal építhetünk, miközben a vezérszerepet betöltő tehetséges növendék is gazdagodik. Felelősségvállalást tanul, ha megbízuk apróbb nagyobb feladattal, egy-egy zenekari, vagy kamara szólampróba részlet levezetésével. Mivel ügyesebb a többieknél, megmutathat újrendi megoldásokat a többieknek, előjátszhat, bemutatathat általa sikeresen megvalósított zenei elemeket. A tanárnak pontosan éreznie, tudnia kell az arányokat ezekben a szituációkban. A „túl sok”, veszélyes, mert egyik oldalon kisebbséget és irigységet szülhet, míg a másikon elbizakodottságot.

Pozitív tanári példa

„Olyan a tanszakod, amilyen Te magad vagy!”

Ha fontos neked a zene, a gitár, a növendékeidnek is az lesz! Ha mélyen tud érinteni egy gyönyörű barokk lassú tétel, növendékeidet is meg fogja érinteni! Ha gondolatokat ébreszt benned egy-egy érdekes zenei elem, növendékeid is gondolkodni fognak a zenéről. Ha lelkesen jársz koncertre, növendékeid is azt fogják tenni! Ha igényesen dolgozol a zenei anyaggal, ők is úgy tesznek majd! Ha azt gondolod, hogy a szakmában elért eredményeid, sikereid rajtad múlnak, a te törekvéseid, erőfeszítéseid tudják befolyásolni a szakmai életedet, a növendékeid is önállóak és felelősségteljesek lesznek! Ha érdekelnek egy Gitárfesztivál történelmi, tanítványaid elmennek majd veled! Ha szereted a kamara muzsikát, előbb utóbb lesz kamara csoportod és lelkes kis gitárosokból álló zenekarod, akiknek ebben a szabadidő szűkös időben is lesz néhány órájuk egy héten arra, hogy együtt muzsikáljanak! Ha imádod, amit csinálsz, egyre több növendéked akar majd zenei pályára menni!

Ez ilyen egyszerű, de sajnos a fordítottja is igaz: lanyha, lusta tanárnak hamar fogynak a növendékei és kevés marad felnőtt korában a zene, a hangszer és a művészet közelében.

Átlagos és átlagon felüli képességű növendékek

A zeneiskolai tanítás gyakorlatában a növendékek többsége átlagos képességekkel vagy éppenséggel gyengébb zenei adottságokkal rendelkezik. Ez tény. Az egyetemről kikerülő fiatal, lelkes, éppen saját tanszakot építő kollégák első frusztrációjának ez a legfontosabb oka. A zenei pályára készülési évtizedes folyamata alatt zeneiskolásként ők voltak a legügyesebbek, legtehetségesebbek, legcéltudatosabbak. A Zeneművészeti Gimnáziumban, majd az egyetemen a hasonló törekvésű zenész társaik között sem szembesülnek a várható nehézségekkel, még az utolsó évek hospitálásai és gyakorlati tanításai ellenére sem. Néhány gitár órát végignézni, illetve néhány „alkalomhoz köleszönt” növendéket pár alkalommal tanítani nem ugyanaz, mint saját tanszakot felépíteni és működtetni évtizedeken keresztül. A gyakorlati tanítás alkalmain gyakran megfigyelhető a gyakorló fiatal „én-központú” attitűdje: „Nagyon jól megtanítottam azt a késleltetést”. „Ügyesen beosztottam az időt”. Sarkosan fogalmazva, a növendék a helyzet természetéből adódóan csak azért van jelen az órán, hogy a hallgató gyakoroljon egy kicsit, vagy éppenséggel bemutatthassa nagyfokú rátermettségét. Mivel a tanárjelölt egy évtizedes folyamatba cseppen bele néhány órára, természetes, hogy nem tudja megérezni tanári felelőssége súlyát, a gyerekre gyakorolt hatását. Nem tudják kipróbálni a tanszaképítés legfontosabb elemeit, mint a koncertre felkészítés, kamaracsoport és együttes szervezés, szülői kapcsolattartás, tehetséggondozás, foglalkozás különleges bánásmódot igénylő gyermekkel. Kezdeti csalódásaik elkerülhetetlenek, ha nem várják fel magukat reális célokkal, lelkes tenni akarással. Leendő tanszakuk növendékei átlagos képességű gyermekek lesznek – ezt a kiindulási alapot első lépésként feltétlenül és teljes mértékben el kell fogadniuk –, akik nagyon különböző indíttatásból jelentkeznek a zeneiskolába más-más családi háttérrel. Tanszakuk kiegyensúlyozott fejlődése, gazdag, színes, tartalmas élete rajtuk, mint kis zenei műhelyének „mesterein” fog múlni. Érdeemes a bevezetőben felállított célokkal időről időre számot vetni. Emlékeztetőül álljon itt újra:

- Ne tegye le a gyermek a hangszer akkor sem, ha már nem jár zeneiskolába!
- Értő, élvező és rendszeres „fogyasztója” legyen a művészeteknek!
- Életre szóló élmény maradjon számára a zenetanulás!
- A tehetséges, pályára való és arra vágyó fiatalok kerüljenek is zenei pályára!

Látható, hogy a távlati célok között mekkora az igazi tehetségek gondozásával járó örömök, gondok, sikerek aránya. Szerencsés az olyan tanári attitűd, mely a tanítás folyamatában nem lát lényegi különbséget az átlagos és az átlagon felüli képességű növendékek között. Az igényes zenetanári tevékenység, a lelkesítő erő, a mély intellektuális és érzelmi töltődés ugyanolyan igénye minden növendéknek, függetlenül attól, milyen könnyedén, gyorsan tanul vagy mik a céljai a hangszer tanulással. Tanári oldalról is hasonlóan érdekes és lelkesítő, két szélsőségesen különböző ütemben haladó növendékkel a munka. Ezen felül hivatásunkkal járó különleges adomány, hogy egyénenként foglalkozhatunk tanítványainkkal, differenciáltan, mindig a növendékhez igazodva, túlzott elvárások, sürgető noszogatások pusztító kényszere nélkül.

A gyengébb képességű, vagy valamilyen szempontból a hangszer tanulást nehezítő problémákkal küzdő gyermekek tanítása egyfajta fejlesztő, terápiás missziónak tekintendő. Ezek a gyermekek sokkal differenciáltabb és flexibilisebb oktatási módszereket kívánnak a tanártól. Nem megyünk sokra a tantervek jól kidolgozott követelményrendszerével. Leginkább csak frusztráljuk a gyermeket és magunkat is a folyamatos sikertelenségek során. Merjünk alkalmazkodni, figyeljük nagyon a növendéket, támaszkodjunk azokra a képességeire, amelyekben ügyes és nagy türelemmel, kompromisszumkészséggel fejlesszük azokat a területeket, amelyekben esetleg lemaradt.

Egyik legkedvesebb növendékem SNI-s gyermek, tanulási nehézségekkel és viselkedési problémákkal. Ő az a gyerek, aki nagyon szeretne mindent jól csinálni, de szinte minden ügye rosszul süll el. Társai általában kirekesztik, mert sorozatosan megszegi a közösség által megszabott és betartott szabályokat. Nehéz neki az iskolában, az egyéni gitár órák azonban kis lazulást hozhatnak, mert a felnőttekkel, minden furcsasága ellenére szót ért. Bár nagyon jó eszű, a kottaolvasás valamilyen okból nehezen megy. Ezzel szemben jó a füle, remekül játszik hallás után. Néha kell csak kézzől lesnie és szinte azonnal rögzül, amit egyszer megtalált a hangszerén. Ismeri és imádja Gryllus Vilmos dalait, de vannak kedvenc népdalai is, amikhez az órákon harmóniákat és megfelelő arpeggiókat keresünk. Igényesen, ügyesen kíséri saját énekét és láthatóan nagy örömet okoz neki. Azt gondolom, nem baj, hogy az előjátszási anyagának nagyobbik része ezekből a dalokból áll. „Igazi” előjátszási darabja, a Carcassi: Pastorale félévnyi nyüglődésünkbe került.

Lemorzsolódás

Az igazság elkendőzése lenne, ha nem tennénk említést a „lemorzsolódásról”. Sok oka lehet annak, ha a növendékek túl hamar leteszik a hangszer.

A kiskamasz kor a legkockázatosabb időszaka a zenei tanulmányok abbahagyásának. Már jó néhány éve tanul a növendék a hangszeren, az újdonság varázsa talán elmúlt, a gyakorlás munkaszagúvá vált, vagy úgy érzi, túl sok időt és energiát kell befektetni a sovány sikerért. Esetleg nincsenek lelkesítő közös élmények, nem játszik kamaracsoportban vagy zenekarban, pódiumon sem mutatkozhat meg. Emellett ebben az életkorban nyílik szélesre a kíváncsiságuk, sok mindent ki akarnak próbálni. Természetesen, most már olyat, amit nem a szülők találnak ki számukra, hanem ők szeretnének csinálni. Sport, tánc, képzőművészet, egyebek. Ha valamelyik más, iskolán kívüli elfoglaltságuk nagyobb örömet, élményt és sikert hoz számukra, váltani fognak.

Ha kirívóan nagy és rendszeres a lemorzsolódás egy tanszakon, a tanárnak el kell gondolkodnia, mit csinál rosszul. Semmiképpen nem szerencsés a környezetet, a körülményeket, a gyerekeket, esetleg a szülőket okolni. Segítség lehet, a növendékek megtartásában sikeres kollégáktól tanácsot kérni, majd a hosszú távú terveket átgondolni. Minden bizonnyal át kell szabnunk eddigi gyakorlatunkat, hogy komoly munkával a negatív folyamatokon fordíthassunk.

Szilvágyi Sándor kollégám fogalmazott meg szellemesen egy új „matematikai” törvényt:
„Egy darab zenetanár értéke egyenesen arányos a továbbképzősei számával.”

Egyik kollégám (Szóke Brandó) nagyszerű gyakorlatát állítanám példának. Növendékeinek a klasszikus zene mellett rendszeresen tanít könnyűzenét, jazzt. A kevésbé ügyes gyerekek néha csak egyszerű szólámat vezetnek tanáruk dús és professzionális akkord kíséretével, a „szerepcseré” után könnyű akkord-figurációval kísérik kollégám improvizációját. Az ügyesebbek saját maguk is lejegyznek hallás után kedvenc zenéket, kitalálnak és játszanak hozzá improvizációs elemeket. Tanáruk a munka minden részletében támaszkodik a tanult klasszikus technikai tudásra. Az eredmény: minden évben 3-4 továbbképzős növendék és elenyésző lemorzsolódás.

Ez csak egy lehetséges módja a növendékek sikeres megtartásának. Azok a tanárok, akik az időközben felcseperedett növendékeiknek 6 év után is tudnak újat, értékeset, érdekeset nyújtani, minden bizonnyal nem küzdenek létszám gondokkal.

Hangszerjáték és elmélet kapcsolata

Vizsgáljuk meg két aspektusból e témát!

Milyen mértékben és hogyan valósulhat meg ez a kapcsolat az alapfokú gitároktatásban?

Némiképp leegyszerűsítve a választ:

Olyan mértékben, amennyire a zenei anyag megértése megköveteli és olyan formában tárgyalva, ahogy a gyermek életkora megengedi.

Zene és elmélet szétválaszthatatlan, organikus egységben, folyamatosan és egyidejűleg kell jelen lenniük minden egyes darab tanulásában. Hogyan lenne képes a növendék a zenei forma pontos megértése nélkül értelmesen tagolni, formálni? Hogyan játszik meggyőző és őszinte karakterváltásokat, ha nem tudja, hogy az adott darabban a hangnem, esetleg a metrum, vagy ritmikai váltás interpretációs következménnyel jár? Hogyan memorizál, ha formai elemzés nélkül nem ismeri fel az egyformaságokat, különbségeket, változásokat a darab menetében? Hogy szól a polifónia a „kezei között” ha nem hallja értő és megértő füllel a vezetendő szólamokat külön-külön?

A válaszokat ismerjük, sajnos túl sokszor szembesülünk vele versenyeken, találkozókön, növendék koncerteken. Hallván a jobb sorsra érdemes, különben ügyes növendék nehezen érthető, értelmezhető és zűrös előadását, eltűnődhetünk azon, vajon mik történnék a gitár órákon? (Lásd bővebben a II. rész: „Intenzív, részletező, elemző órai munka” fejezetében.)

Milyen (milyen legyen) a kapcsolat a hangszeres és szolfézs órák tartalmi között?

Érzékeny, rengeteg vitát indukáló téma a zenetanárok között. Néha nyílt vádaskodással fájul, semmit sem segítve a problémán.

A magyar alsó fokú zenetanítási szisztéma szerint a hangszeres oktatás több esetben nem is a hangszeres oktatással kezdődik, hanem egy vagy két év szolfézs előképző osztállyal, ezek után, a hangszerrel párhuzamosan 4 évig kötelező tárgy a szolfézs.

A zenei előképző játékos formája, jó ráhangolódás a hangszeres tanulmányokra. A hangszeres kollégák nagy köszönettel tartoznak szolfézs tanár társaiknak ezért. A sok mozgás, a ritmikus mozdulatok, a lépegetések, táncok, taps, kopogás, éneklés pótolhatatlan erejű hallás és ritmusérzék fejlesztő hatású. Elméletet is tanulnak, ritmusnevek, abc-s hangok formájában. Ezek az elméleti ismeretek általában érthetetlenül „lógnak a levegőben” a kisgyermek számára, mindaddig, amíg a várva várt hangszeres órán egyszer csak előkerül újra. Az ügyes hangszeres tanár épít szolfézs tanár kollégájának munkájára. Sokat tesz a közös ügyért, ha hangjában őszinte elismeréssel dicséri meg növendékét a szolfézs órán szerzett „tudományáért”. Egyben azonnal helyére igazítva az elméleti fogalmat oda, ahová való, a hangszeres darabra.

Későbbiekben a két tárgy haladási üteme, zenei anyagában és elméleti tudnivalóival együtt nagy különbségeket mutathat. Minden bizonnyal nagyon nehéz lehet olyan zeneelméleti tárgyat kitalálni, ami minden hangszerhez, minden növendékhez, minden pillanatban igazodni tud és folyamatosan segíti, tá-

mogatja. A gitárosok szinte az első órától kezdve szabályos periódusokban, valamint népzenei sorszerkezetekben gondolkodnak. A sorszerkezettel nincs baj, a gyermekek pontosan ismerik, és ügyesen elemzik is, köszönhetően a szolfézs előképzőnek. A periódus teljesen új nekik, szolfézsból csak a 4. év körül kerül elő. Ezen lehet bosszankodni, de valószínűleg többet ér, ha a gitár tanár az éppen aktuális zenei anyagot egyszerűen megtanítja a növendékének. A gitárosok, szemben a fúvós illetve vonós hangszerekkel, a hangszer természetéből adódóan viszonylag hamar eljutnak az egyszerű kétszólamúsáig (Puskás: Gitáriskola 6. gyakorlatában már felmerül a szólamok kérdése és viszonya), majd a kis klasszikus táncokkal együtt megérkeznek a fontos hangnemi és harmóniai kérdések, ami szolfézs órán ismét csak évekkal később kerül elő. Ez természetesen csak néhány kiragadott példa a különbségekből és eltérő didaktikai elemekből. A tanulságokat levonva, akkor járunk jól, ha az elméletet a darabokkal együtt folyamatosan és a legtermészetesebb módon tanítjuk. Amit pedig növendékünk az énekelt zenei anyagot keresztül szolfézs órán megért és megtanul, használjuk fel!

Említsünk meg témánkban két, mindenképpen kerülendő tanári attitűdöt:

- A szolfézs órai éneklés hasznának lebecsülése. Bizonyítottan szükséges ahhoz, hogy a növendék érzékenyen formáljon a hangszerén, vagy énekszerűen szólaltasson meg egy frázist. A rendszeresen éneklő gyerekek érezhetően ügyesebbek és sikeresebbek hangszeres darabjaik karakterének csiszolása során.
- Becsmérlő megjegyzések a szolfézs tárgyról a növendék előtt. Etikátlan, nem kollegiális és minden szempontból romboló!

Levonva a végső következtetést:

Legjobb stratégia a kiegyensúlyozott viszonyok elérése érdekében, hogy hangszeres és elmélet tanár egyaránt a legmagasabb minőségben tegye a dolgát, közben folyamatosan, aktívan és nagy szakmaisággal kooperáljon az összes lehetséges közös ponton.

Kis tanítványaimnak nagy komolyan harangozom be a periódus fogalmát, komolykodva, vacillálva: "Mondjam, ne mondjam? Hiszen ez már olyan felnőtt zenészes dolog!" Ez egy kis színjáték, mellyel felkorbácsolom a kisgyerek kíváncsiságát olyan mértékig, hogy nagyon akarja már azt a „felnőttzenészesítést” tudni. Kicsit még ráteszek egy lapáttal egy-két hasonló mondattal: „Nem, inkább nem mondom! Ezt szolfézsból is csak 3 év múlva fogod hallani! Viszont Magdi néni el fog ájulni, ha Te felismered! Te leszel szolfézsból a professzor!” Ez szokott lenni a kegyelemdőfés. Még nem volt olyan kis növendékem, aki ne akarta volna kidöngönyözni belőlem az értékes információt, amitől ő professzor lehet a szolfézs órán, még ha csak 3 év múlva is. Akkor aztán jöhet a PERIÓDUS! Természetesen ettől kezdve, hogy a gyermek megértette a fogalmat, minden periódus formájú új darabunk, gyakorlatunk kapcsán elmondjuk újra és újra, mindaddig, amíg evidens nem lesz számára. Szerencsémre nagyszerű szolfézs tanár kollégáim észreveszik és értékelik a gyerekek tudását. Néha viccesen mesélik a gyerekek: „Ma professzor voltam!” A történet fordítva is igaz, minden szolfézs órán szerzett okosságunk örülök. Tehát, az alapos, elemző darabtanulás során minden növendékkel, minden órán előkerül egy sereg elméleti fogalom, amit szolfézsban tanult, de biztos vagyok benne, hogy szolfézs órán is folyamatosan szembesül a hangszeren tanult ismeretekkel.

Mindig csodálkozom néhány hangszeres kolléga ítélező mondatán: „Nem tudom, miért járnak ezek a gyerekek szolfézsra, fogalmuk sincs a hangnemekről, keresztokról, bék-ről!” (Vajon miért járnak ezek a gyerekek hangszeres órákra, ha fogalmuk sincs a hangnemekről, keresztokról, bék-ről?)

Egyik növendékem rendkívül bánatosan érkezett gitár órára. Kiderült, hogy a kvint körből (3 kereszt, 3 bé) írtak egy kis dolgozat félét a szolfézs órán, ami neki siralmasan sikerült. Gondoltam, besegítek egy kicsit, ülünk le, tanuljuk meg. (Egyben reménykedtem, talán végre letisztul a fejében, hogy ez pontosan az, amit minden alkalommal, minden új darabunkban megtárgyalunk.) Mindent bevettem a cél érdekében: elmagyaráztam, visszakérdeztem (úgy tűnt, érti), utána gyakoroltuk. Még „zálogost” is játszottunk, jó darabig karperecek, hajcsatok, cipő nélkül ült, aztán, ahogy megjegyezte végre, sorra „visszanyerte” személyes tárgyait.

Úgy engedtem haza, hogy TUDJA! Búcsúzóul felajánlottam neki egy csokit, ha jövő órán egy hibát sem vét. A csoki az enyém maradt, a következő órán alig tudott a kvint körből valamit! Az eset elgondolkodtatott és ítékezés előtt óvatosságra int.

Műhelyteremtés

A műhely szó túlzónak tűnhet akkor, amikor egy zeneiskolai hangszeres tanszokról beszélünk.

A művészeti műhelyek általában olyan, valamiféle művészeti tevékenységgel foglalkozó közösségek, amiknek „produktumai” egyéniek, különlegesek, sajátos jegyeiről azonnal felismerhetőek annak ellenére, hogy minden tagjuk többnyire egyénileg dolgozik, alkot benne. Középpontban mindig egy mestert találunk, aki maga köré vonzza tanítványait, tanítja növendékeit, irányítja, szervezi a műhely szakmai életét.

Miért fellengzős a szót egy zeneiskolai tanszakra használni? A definíció minden szava érvényes számunkra. Minden szereplő adott, növendékek, tanár, a „produktum” pedig a zene és a hangszerjáték. Tapasztalhatjuk, hogy a magyarországi zenei életben az ország különböző csücskeiben alkotva, több különleges zenei műhely működik. Versenyeken, találkozók, fesztiválok, kurzusokon rendszeresen jelen vannak. Érdekes és speciális, amit csinálnak. Egyik műhely inkább a tehetséggondozásban, másik a közös muzsikálásban, a harmadik a régi zene professzionális művelésében, a negyedik, a zenei karakterek különlegesen érdekes megvalósításában, az ötödik a vitathatatlan és lenyűgöző hangszertechnikai fölényében, a hatodik a pályára irányításban erős. Valószínűleg a mester személyisége, szakmai tudása és értékrendje befolyásolja ezeket az utakat. A közös jegy a magas színvonal. A példák léteznek, így a követendő út elleshető, tanulható.

Közösség teremtés

Inkább szóló szerepre alkalmasnak gondolt hangszerünk kijelölhetné számunkra a magányosan gyakoroló és zenélő muzsikus szerepét. A hangszeres oktatás is alapvetően egyéni. A közösségteremtés tehát nem magától értetődő, természetes folyamat egy zeneiskolai gitár tanszakon, hanem a tanár munkájának, erőfeszítéseinek eredménye. Az előző fejezetekben már érintettük a témát többféle szempontból is (Környezet, Játékoság, Személyre szóló figyelem, Hangszeres órán kívüli közös élmények). A *jegyzet I.* részének hátralévő fejezetei pedig főként olyan témákat vesznek sorra, melyek a közösségteremtés alkalmas formái. Le kell szögezni, hogy sikeres gitár tanszak nem működhet közösségi alkalmak nélkül. Az a tanár, aki csak azért jár be a zeneiskolába, hogy órát mégoly lelkiismeretesen is megtartsa, alig tett valamit a végső célok eléréséért.

Többször hallani, főleg fiatal kollégák panaszát: *„Nincs elég koncert a zeneiskolában.”*

Bozóki Andrea kollégánóm mondta nekem régen, pályám elején, amikor valószínűleg ugyanilyen szavakkal nyafogtam neki a szűk lehetőségekről: *„Ne várd, hogy megszervezzék neked a koncerteket, Te vagy a tanszakod menedzsere, ez a Te dolgod és kötelességed!”*

Társas zenélés

Kamarazene

Sokféle hangszer összeállítású kamarazenéhez illeszkedik jól a gitár. Tudunk együtt zenélni magasabb hangterjedelmű fafúvósokkal, vonósokkal, énekesekkel. A tisztán gitár összeállítású kamarazeneire is van bőséggel irodalmunk. A rendszeres kamarazenélés folyamatos és napi szükséglete legyen minden gitár tanszagnak! Nem csak a közösségépítő és motiváló ereje miatt. A kamarázás révén a növendékek beleszöppenhetnek egy sok szempontból teljesen új, gazdag zenei világba. Egy viszonylagosan egyszerű szólamos vezetve, a társaikkal közösen dús, komplex, bonyolult szövetű zenét szólaltathatnak meg, annak katartikus élményével együtt. Kitégult a repertoár, szólistaként soha nem játszhatná ezeket a

műveket. Pedagógiai értéke is sokrétű. A közös zenélés magas szintű kooperáció! Kezdve attól a perctől, amikor pontosan kell érkezni a próbára, mert már nem csak a saját időmet rabolom. Felkészülten kell érkezni, mert ha nem, szintén társaim idejét rabolom. Figyelnem kell a közös munka során a saját szólamomra, de alkalmazkodnom kell a többiekéhez is. A közös munka, ha a résztvevő tagok mindegyike jól teszi a dolgát (itt a tanárt is beleértjük), felemelő élmény.

A tanár részéről sok munkát igénylő feladat növendékei kamaráztatása.

- A zene kiválasztása, esetleg saját átírat készítése.
- A kamara tagok kiválasztása, „csábítása” a munkára.
- A próbák megszervezése.
- A próbák lebonyolítása.
- Az esetleges egyéni szólambeli nehézségek szóló órán csiszolása.
- A szereplések szervezése.
- A szereplések lebonyolítása.

Fontos, hogy a tanár ügyesen koordinálja a próbákat. Elkövethet végzetes pedagógiai hibákat azzal, ha a gyerekek felé nem egyformák és igazságosak az elvárásai, ha nem jó hangulatú próbákat tart, ha nem következetes abban, hogy mindenki a legjobb tudását nyújtsa.

A szakmai hibák lehetőségének a sora is hosszú.

Sokszor tapasztalható a „kész” darabok teljes kidolgozatlansága. Rendre hallható, hogy a tanár nem vette a fáradságot, hogy megfejtse a darabot, nem volt „képe” arról, mit is akar a végén hallani. Ha nincs koncepció, abból csak cicomázás lesz: „Itt egy kicsit így, ott egy kicsit úgy.” Az eredményből valószínűsíthető, hogy a próbákon a tanár megelégedett egy viszonylagos együtt játékkal. Csakhogy ez kevés. A kamarazenélés ebből a szempontból sokkal bonyolultabb, ha úgy tetszik nehezebb feladat, mint a szóló muzsikálás. Nem csak az egyes szólamoknak kell teljesen rendben lenniük. Az együtt megvalósított különleges zenei idők, érdekes színek, dinamikai árnyalatok, finomságok, belső szólamok fontos történései, különleges súlyok, vagy éppen súlytalanságok, artikulációk, formálás, építkezés, karakterek mind sok-sok munkát, aprólékos törődést, gyakorlást igényelnek.

Szakmai hiba a rossz darabválasztás. Ha a mű nem elég érdekes, nehéz lesz a gyerekeket munkára bírni érte. A közönséget sem illik fárasztani üres, tartalmatlan, érdektelen művekkel. Ha több kisebb művet akarunk játszani, célszerű különböző karaktereket vagy más stílusokat egymás mellé tenni. A tempók és hangnemek változása is jótékony hatású, de az értékes, érdekes tartalom, kötelező!

Más hangszeres kollégák által tanított kis karakterdarabokat hallva és elirigylve, sokszor kedvet kapok ahhoz, hogy valamilyen kamara csoportomra átdolgozzam azokat. Zeneiskolánk rendelkezik oktáv és basszus gitárral, néha házi kivitelben készítünk terc illetve kvart gitárokat.

Ezt a trükköt Roth Ede kollégám osztotta meg velem: *„Végy egy „rendes” hangolású gitárt, tegyél fel az E1-es húr helyére 07-es borgász zsinórt, majd a maradék húrokat tedd vissza ez alá, természetesen az E6-os húrt már lebagyva. Hangold kvarittal, vagy terccel feljebb az átlagosnál.”*

A szoprán, basszus, illetve különleges hangolású gitárok jelentősen kitágítják hangszerünk hangterjedelmét és talán kicsit színesebb hangzást, de feltétlenül technikai könnyebbséget hozva. Nem mellékes ok használatukra a zeneiskolai gyakorlatban, hogy a növendékek egyszerűbb szólamokat vezethetnek a kamaracsoportban, kikerülve többek közt a túl magas fekvések nehézségeit. Egyik példának említhetném Bartók Béla: Gyermeknek című sorozatának gyöngyszemeit, melyek közül szólóban sokat túl nehéznek érzek, illetve az átíratokat túl kompromisszumosnak gondolom zeneiskolás gitárosok számára. Oktáv gitárra (a terc illetve kvart gitár is megoldás a felső szólamok problémájára), duókat illetve basszussal kiegészítve akár triókat írhatunk belőlük. Zongorista kollégáim elismerően nyilatkoztak ezekről. Gyors, mozgékony tempók, jó karakterek szólnak és könnyedén. Nem korlátozza a tempót és a színes zenei megoldásokat a zenei szövet technikai nehézsége, sűrűsége. Kabalevskij, Sugár Rezső, Takács Jenő kis zongoradarabjait, valamint zongorakíséretes, kortárs furulya művet is átdolgoztam növendékeim számára, több féle kamara összeállításban (3-4 gitár). Élvezetes próbák, különleges produkciók és néha dobogós versenyeredmények születtek.

A kamara partnereket nagy gonddal kell kiválasztani. Sok csalódástól, konfliktustól óvjuk magunkat és növendékeinket, ha az adott mű szólamaira olyan tanítványokat választunk, akik meg is tudják azt oldani, illetve mindannyian örömmel dolgoznak együtt.

Az eddig említett kamarazenélés inkább hosszabb távú, akár egy vagy több éven át tartó közös munka volt. Érdekes azonban egy-egy érdekes műre szervezni átmeneti kamara csoportot, de a „Személyes figyelem” című fejezetben leírt rögtönzött kamarázás is fontos. Így lesz igazán egy tanzak életében napi „ügy” a társas zenélés.

Zenekar

A zenekar (gitár együttes) sokban hasonlít a kamarazenéléshez, így inkább a különbségeket érdemes számba venni.

- Szólamkettőzés
- Akusztikai problémák

A szólamkettőzés lehetősége egyrészt könnyebbséget jelent, nagyobb részt, nehézséget. Mivel többen játszanak egy szólamot, ez biztonságot ad. A kettőzött, vagy sokszorozott szólamok együtthangzása azonban kétséges, leginkább a gitár legato játéklehetőségeinek hiányosságai miatt. A gitár hang akusztikai természetéből fakad a kötött játék problémája. Emellett mivel gyerekekről beszélünk, az együtt játék természetesen mindig gigászi feladat. Arnóth Balázs kollégám tanácsa sokat segített a „puskaropogás” szerű hangzás tompításában: *„Az azonos szólambeliek egyike vibráljon, a másik játsszon egyenes hangokat!”*

Az akusztikai problémák másik része a szűk hangterjedelemből és a mély hangzásból fakad. Gondoljunk arra, hogy a gitár hangja nagyjából a cselló hangmagasságának felel meg, annak szép telt és valódi legato lehetőségei nélkül. Szerencsés tehát tágitani a hangterjedelmet lefelé egy basszus hangszerrel (legjobb lenne a nagybögő), felfelé furulyával vagy fuvolával vagy hegedűvel vagy harangjátékkal. Így a zenekar hangzásának legato hiányérzete is tompul, ráadásul színesedik is, más hangszeres színei által. Nagy hozadéka lehet még a repertoár szélesedésének lehetősége is. Mivel zeneiskolai keretek között nem mindig tudunk ideális hangszer összeállítást készíteni, kompromisszumokat kell kötnünk. A bögő helyett a cselló is javít a hangzáson a kötött játéka és szép telt, a gitártól eltérő színű hangja miatt még akkor is, ha nem tud jelentősen mélyebbre menni, csak a nagy C-ig. Ha nincs felső szóló hangszerünk, a legügyesebb gitárosoknak kell a felső szólamokat bevállalni a folyamatos magas fekvésben való játék miatt. Az oktáv gitárok is megoldást jelenthetnek, ha a zeneiskola képes áldozni rá.

Csak professzionálisan megírt művekkel dolgozzunk! A gitár zenekari hangzás problémáit felerősítik a rosszul hangszerelt darabok.

Egyik (ilyen szempontból) jó példának említeném Francis Keynjans: Grand Canon, 6 szólamú művét. Keynjans jól ismeri a hangszer lehetőségeit és korlátait, mert alaposan „szétszórja” a szólamokat, a lehető legtágabb hangterjedelmet elérve. Az alsó szólam dús és folyamatos arpeggiót játszik, mely a zenekar „puskaropogás” hangzását teljesen eltünteti. A szólamok belépése és egyre magasabb fekvésbe helyezése szinte magától építi a darabot a csúcspont felé, illetve a kilépések karcúsítják, oldják a művet a szerző zenei szándékai szerint.

Reneszánsz és barokk művekben szerencsés egy akkord-continuo szólam, mely a „puskaropogást” eltünteti, valamint egy karcún artikulált, basszus szólamot játszó cselló vagy klasszikus basszus gitár. Roth Ede nagyszerű ötlete volt egy fémhúrokkal felszerelt klasszikus gitár, mint akkord-continuo. Csemlószerű hangzásával új szint adhat a zenekarnak. Sajnos a gitáros körmöket a fémhúr teljesen tönkreteszi, így nem sok növendék vállalja vele a zenekari munkát.

Zenei pályára készítés

A zenetanár egyik feladata a tehetséggondozás, illetve ha a növendék jelzi szándékát, a zenei pályára készítés. Nagy felelősségtudattal szerencsés belefogni a munkába. Formailag a B tagozat hivatott erre, tartalommal a tanár és növendéke tölti meg. Szerencsés a kiemelkedően tehetséges növendékeket minél előbb B tagozatra venni, mely kicsivel több együtt töltött gitárórát és kiemelt, kiscsoportos szolfézs-foglalkozásokat jelent. Az sem baj, ha nem akar pályára menni. A tehetséges gyerek nagyobb feladatokat fog kapni, ehhez több idő is szükséges. A B tagozattal – a jól szervezett zeneiskolákban – kiemelt figyelem is jár. A B tagozatos növendékek szinte azonnal a kollégák látókörébe kerülnek, koncerteken, nyilvános előadásokon és koncert vizsgákon. Közös figyelik fejlődésüket, tanácsaikkal, észrevételeikkel segíthetik a tanár-diák közös munkát, tehát erősödik a kontroll is.

A tehetséggondozás feladatai jelentősen túlmutatnak a kiemelt zenei foglalkozások keretein. A tanárnak kötelessége megmutatni kiemelkedő növendékének a zenei pálya lehető legtöbb rétegét. Versenyeken, találkozók, fesztiválokra kell a zenei pályára készülő növendéknek megtapasztalni, megismerni azt a közeget, amit hivatásként kíván választani. Hogyan tud különben reálisan dönteni? Mindenképpen szerencsés mesterkurzusokon bemutatni közép, illetve felső szinten tanító kollégáknak. Dolgozzanak sokszor és sokat együtt, ismerjék meg egymást! Ha a találkozások nem sikeresek, derüljön ki minél előbb! A tanár felkészítő munkájának is nagyfokú kontrollja lesz a művész kollégák véleménye. Közben figyelni kell a gyermek aktivitását, kíváncsiságát. Nem biztos, hogy zenei pályára kell engedni azt a növendéket, aki nem jár koncertre, vagy nem akar kurzuson játszani, vagy nem kíváncsi a Gitár fesztiválokra. A zenei pályára irányítást tehát nagy óvatossággal kell kezelni. Mindig gondoljuk át a gyermek tehetségének mértékét, szorgalmát, elhivatottságát és azt is, hogy személyisége valóban alkalmassá teszi-e a zenei pályára. A leggondosabb megfontolás és felkészítés ellenére is csalódhatunk.

A tanári munka kontrolljai

Koncertek

Ha kiültetem a növendékeimet a színpadra, az összes erősségemet, de gyengeségemet, hiányosságomat is kirakom vele együtt a pódiumra.

Kurzusok

Ha kiültetem a növendéket a mesterkurzusra, az összes erősségemet, de gyengeségemet, hiányosságomat is kirakom vele együtt a pódiumra, amit ráadásul a kurzus nyilvánossága előtt a fejemre is olvasnak.

Versenyek

Ha kiültetem a növendéket a versenyre, az összes erősségemet, de gyengeségemet, hiányosságomat is kirakom vele együtt a pódiumra, amiket nyilvánosság előtt a fejemre is olvasnak, ráadásul ítélnék felette.

Fesztiválok

A Fesztivál az a hely, ahol mindezeket sűrítve megkapom.

Nem könnyű a tanárnak vállalni ezeket az éles, kihívásokkal és rizikóval teli helyzeteket. Vállalásukhoz muszáj látni, a minden kockázatot felülíró hatalmas hozadékokat.

Koncertek

„Az előadó-művészet nemcsak tudás, hanem egyszerűségi tudás megmutatni tudása is.” (Bartók Béla)

Ha a gyerekek nem kapnak lehetőséget a színpadi játékokra, előbb utóbb leterjed a hangszer. A tanszak koncertéletét szervezni, irányítani tanári feladat. A zeneiskola keretei között többféle rendezvényen mutatkozhatnak meg a növendékek. Az egyszerűség kedvéért, példaként elemezzünk ki egy tanszaki növendékhangversenyt. Ezeket a koncerteken a tanár összes növendéke, kicsik és nagyok játszanak szülők, rokonok barátok előtt. Az ügyes tanár ünnepi alkalmakat képes varázsolni a háttérben gondosan előkészített kis koncertekből. A gyerekek felkészítése felelősségteljes és időigényes munka. A rossz előkészítés nagy csalódást, életre szóló görcsöket és erős, pusztíthatatlan „színpadfrászt” okozhat. A szülőket is mélységesen elszomoríthatja, a kolléga a teljes bizalomvesztést kockáztatja. A professzionális előkészítés viszont erős, egészséges önbecsülést, lelkes, további gyakorlást hoz a növendékek számára. Vegyük nagyon komolyan!

Néhány tanács:

- Tervezés

A tanár lehetőleg év elején, előre tervezze meg a koncert várható időpontját, és ahogy a munka halad a tanszakon, kezdjen el gondolkodni a lehetséges darabokon. A koncert lebonyolítása is gondosan előtervezett legyen, gondoljunk át előre minden lépést, szervezzünk körültekintően!

- A színpadra szánt művek és a növendékek felkészítése.

Csak a növendék által különösen kedvelt, a közös munka során apró részletekben kielemezett, majd jól begyakorolt darabot engedjük koncerten játszani! (A *jegyzet II.* részében szó lesz erről a kötelező, folyamatos és mély alaposágról). Nagy kockázata van a friss művek színpadra állításának. Minden „rozogság” egy-egy taposóakna!

- Játsszon mindenki! A felkészülés első pillanatától kezdve tegyük világossá és kívánatosá minden növendékünk előtt a közelgő koncert eseményét! Kezdetektől fogva váljon természetessé számukra, hogy a házi hangversenyeken az egész tanszak játszik.
- A koncerten szereplést nem lehet elég korán kezdeni. A legkisebb kezdő gyermek is tud mutatni olyat a színpadon, amiért érdemes kiültetni. A gyerekekben általában erős a megmutatkozás utáni vágy, ráadásul 7-10 évesen a koncert szituációt szórakoztató játéknak élik meg. A tanáron múlik, hogy ez a viszony (növendék és színpad kapcsolata) hogy alakul a későbbiekben. A házi hangversenyen ugyanakkor be tudjuk mutatni a tanszak fejlődési ívét. Motiváló a kicsiknek és a szüleiknek, amikor hallhatják a „Nagy Öregeket”. Korántsem biztos azonban, hogy elmennek a koncertet megnézni akkor is, ha a saját gyermekük nem játszik.
- Mindenképpen előre tisztázzuk, hogy a koncert az első leütött hangtól az utolsó tapsig tart. Ha nincs ennyi ideje a családtagoknak, akkor játsszon egy másik alkalommal a gyermekük, amikor tudnak egy teljes órát áldozni rá. Közben felállni (még taps közben is), nem udvarias a többi gyerekekkel és a közönséggel szemben. Cserében szervezzünk MINDIG végig hallgatható hosszúságú (maximum 1 órás), színes, érdekes hangversenyeket.

- Szervezhetünk koncertet növendékeink otthonába is, megérettetve és megszerettetve a házi muzsikálás különleges atmoszféráját. Célunk, hogy később is napi gyakorlattá váljon életükben.
- Rítusok

Nyugalmat és magabiztosságot hoz, ha a gyerekeket megtanítjuk az összes lépésre, amit a színpadon végig kell csinálnia. Különleges ajándéka lesz munkánkknak, növendékeink nagyon hamar beköszöntő és teljes önállósága a színpadon. Ezek a rítusok, mint a meghajlás, a leülés, a gitár és kéztartás beállítása, a darab elkezdése, majd befejezése, a felállás és meghajlás nem is olyan magától értetődő és egyszerű feladatok a kezdő kisgyerekek számára. Ne sajnáljuk rá az időt! Sok lehetőséget ad a vidám szituációs játékokra ezek gyakorlása. Eközben a kisgyerekek előre megismerkedik a rá váró eseményekkel, ismerős lesz neki a helyzet minden részlete, nyugodt marad, és a darabra koncentrálni. A siker előre garantált.

A rítusok gyakorlását akkor szoktuk kezdeni, amikor a darab koncertre kész és van még legalább 3 találkozás a kezdő növendékekkel a hangversenyig. Átrendezzük a termet, szemben ül velem, én a terem végében, mint lelkes közönség. A leülést nem gyakoroljuk, mert a kezdő és 1-2 éve tanuló kis növendékeimet előre, fél körívben ki szoktam ültetni a színpadra, hogy elkerüljem a leejtett csúszásgátló szivacsok után nyúló gyermek gitárjának elejtését és mindenféle ügyetlen bonyodalmat. Ezzel a koncert „holt idején” is sokat rövidíték. Módom van a hangszer, kezeket a koncert megkezdése előtt eligazítani, ha szükséges, hogy a kisgyerekek oldott, stabil helyzetből tudják indítani darabjaikat. Ezek után kezdődik a koncert, köszöntöm a közönséget és bemutatom az első kis szereplőt. Ettől a pillanattól már mindenki a maga ura (lásd: *Autonómia című fejezet*). Az órán begyakoroltuk, hogy a közönségre nézve, érthetően bmondja darabja szerzőjét, címét. Fontos, hogy tudja pontosan mit játszik! A kezdés sem könnyű. Számtalanszor eljártunk, hogy a kezdő hangot csak akkor indíthatja, ha meggyőződött arról, hogy az ujjai a helyükön vannak és elképzelte magában a kezdő dallamot. Végre jöhet a „Süss fel nap.” Az utolsó hang utáni gondos dempf után számol magában 3-ig, majd felnéz, összeszedi a szivacsokat, megfogja a nyaktónél a gitárt, feláll és a közönségnek fejet hajtva meghajol, majd visszaül a székére megvárva társai produkcióit. Ebben a rítus sorozatban a legnehezebbnek mindig a dempf utáni rövid kis nyugalom bizonyul. Nem tudom, miért, de mind a három koncert előtti óra gyakorlása szükséges hozzá. Életük első szereplése előtt nagy feneket keríték a rítusok pontos begyakorlásának. A második, harmadik, negyedik alkalom előtt már elég egy kis emlékeztető szituációs játék. Később bátran bízhatok a növendékek rutinos színpadi mozgásában és szereplésében. Biztos vagyok benne, hogy a rendkívül alapos darab-felkészítésnek és a rítusok ilyenfajta begyakorlásának köszönhetem, hogy ma már nincs a színpadon zűrösen játszó, összeomló növendékem.

A koncertek után fontos minden növendéknek meleg szavakkal gratulálni, néhány csakis pozitív kritikai mondattal fűszerezve. Az esetleges problémákat elég a következő órán megbeszélni. A gratuláció fogadását is hasznos a gyerekeknek megtanítani. Nézzenek a gratuláló szemébe, fogadják a kézfogást, köszönjék meg az elismerő szavakat és az érdeklődést. Nem árt, ha egymásnak is gratulálnak. Ez is hozzá tartozik a szereplések protokolljához. Buzdítsuk a szülőket, hogy ünnepelejk meg gyermekük színpadi sikerét otthon. Minden szereplő aznap érezze úgy: „Ma én voltam a „KIRÁLY”.

Kurzusok

Célok, amiért érdemes vállalni a kurzussal járó jelentős többletmunkát és terheket:

- A kiemelkedően tehetséges növendékek bemutatása felsőbb szinten tanító művész kollégáknak.
- A tanári munka külső kontrollja.
- Segítség a további munkához.

A felkészülés módszere:

- A darab és a növendék felkészítése nagyrészt megegyezik a koncertre felkészítés alaposságával. A kurzuson való játék lelkileg ugyanúgy megterhelő lehet a növendéknek, ha nincs megfelelően felkészítve rá. Idegen, általa tisztelt, csodált művész tart neki nyilvánosan gitár órát. Talán más terminológiát is használ, nem mindig lesz érthető neki, ahogy fogalmaz, tehát mindenképpen izgalmas, új szituációban kell boldogulnia.

- Az igazi felkészülés a kurzust megelőző összes gitár óra! Kis túlzással a jó órák mindig kicsit kurzusok is. Abban az értelemben, hogy a tanár és növendéke ugyanazzal az aprólékossággal, gondossággal foglalkozik a darabokkal, mint ahogy a mester teszi majd. A folyamatos részletező, elemző munkához szokott növendék, darabjainak minden porcikáját ismeri már, a megvalósított zenei elemek mögöttes gondolataival, érveivel együtt. Az sem baj, ha a mester máshogy gondolja, mert az órákon is organikusan változtak a darab részletei. Ráadásul a kreatív folyamatban a növendék is aktív résztvevő volt, gondolatai, ötletei helyet kaptak. (lásd: *Autonómia című fejezet*). Nem gond új koncepcióhoz új ujjrendet keresnie, számtalanszor csinálta már az órákon. Nem rendíti meg, ha bizonyos részeket máshogy és máshol kell játszania, hiszen az órákon is ez történik. A növendék rugalmas változtató képessége tehát a jó gitár órák következménye.
- Ne vigyünk túl friss darabot! Sokkal többet tud hasznosítani a kurzusból a növendék, ha főlény nyel kezeli már a művet. Akkor tud csak rugalmasan változtatni egy-egy elemén, és igazán megérteni a változtatások okait, ha uralja a darabot. A kurzusnak nem a technikai csiszolás és a darab rozogásainak kijavítása a célja. Sokkal inkább karakterteremtés, ami természetesen járhat új technikai, ujjrendi utakkal is. Nagy luxus kurzusra hívni hangszerünk kiválóságait, hogy ujjrendezze be a darabot, vagy gyakoroljon ki növendékünkkel olyan részleteket, amit mi is meg tudtunk volna vele tenni. A kurzus a tanár tudásán felüli információkról szóljon!
- Szólni kell arról is a téma kapcsán, hogy nem szerencsés a felkészítő tanárnak az ilyen szituációkat presztízs veszteségként megélni. Nem szegény, ha egy koncert-edzett, nagy tudású művész máshogy gondolja! Tanuljon, töltekezzen belőle!
- Mindenképpen beszéljük meg a kurzus után az ott történeteket. Mindig kérdezzük a növendéket a kurzussal kapcsolatos élményeiről, érzéseiről, az ott elhangzott tanácsokkal kapcsolatos véleményéről. Az elkövetkező órákon próbáljuk ki a tanácsokat, izlelgessük az ötleteket, ami jónak bizonyul tartjuk meg! Egy jól sikerült kurzus hihetetlen lelkesítő erejű, nagy lendületet képes adni a növendék további fejlődésének!

Versenyek

A zenei versenyek szélsőségesen megosztják a muzsikusokat. Az ellenző tábor a zene és a zenélés természetétől abszolút idegennek tartja. Hatásait egyértelműen és következetesen, minden aspektusból negatívnak értékeli. Van igazság a véleményükben. A versenyek teljesítménynek értékelik a zenélést. A zenélő muzsikusok aktuális felkészültségének, hangszeres tudásának, tehetségének erősen szubjektív hatásait objektíven próbálja meg mérni és rangsorolni. Ilyen aspektusból valóban riasztó minden zenei verseny. Mégis valószínű, hogy az ember természetének nagyon erős része a versengésre való hajlam. Régészek, zenetudósok több ezer éves bizonyítékokat tártak elénk ezzel kapcsolatosan. Gondoljunk csak az antik világ, hatalmas ünnepek közepette zajlott, nagy érdeklődést keltő művészeti versenyekre, vagy a jóval későbbi romantika kori szalonokra. Ez természetesen önmagában nem lehet érv a zenei versenyek mellett, hiszen lehet bármilyen ősi is a gyakorlat, ha helytelen. Mégis érdemes elgondolkozni a versenyek adta pozitív lehetőségekről is.

- Lehetőség a megmutatkozásra
- Lehetőség a szakmai kitekintésre és fejlődésre
- Lehetőség új művek, technikák megismerésére
- Lehetőség más műhelyek muzsikusainak megismerésére
- Lehetőség szakmai kapcsolatok létesítésére
- Lehetőség későbbi zenész karrierünk megalapozására

Reális későbbi hozadék lehet jó hangszerek, lemezfelvételek, professzionális managment, koncert lehetőségek és rangos állások elnyerése is.

Nagyszerű zenész kollégám, volt osztálytársam, Harteinstein István (zenekari fagott művész) mondta nekem egyszer egy kötetlen baráti beszélgetés alkalmával, hogy egy zenekari próbajáték is verseny. Állásért. Kielezett szituáció, ha nincs a fiatal muzsikus hozzászokva, egzisztenciális veszteségeket szenvedhet. Így tanárként kötelességének tartja felkészíteni a zenei pályára készülő növendékeit ezekre a helyzetekre.

Zeneiskolai környezetben mindenképpen hasznos a versenyekkel kapcsolatos óvatosság. Növendékeink legnagyobb részét átlagos képességű, csak hobbiból zenélő gyerekek. Emellett elszaporodtak a különféle szintű, színvonalú zenei versenyek ma Magyarországon. Szerencsés tehát mérlegelni, hogy milyen versenyre, melyik növendékkel, milyen műsorral, milyen felkészülési stratégiával vágunk bele. A tanárnak kötelessége előre tájékozódni. Az előre meghirdetett kötelező műsor információ a várható szintről, de jó taktika lehet tapasztalatlan fiatal kollégák számára az is, ha egy versenyre növendék nélkül mennek el, szakmai továbbképzés és tapasztalatszerzés céljából.

Nem vagyunk egyformák. Tehetséges növendékeink közül vannak erősen kompetitív természetűek, akik élvezik a verseny szituációt és örömmel, lelkesedéssel készülnek fel rá. Mások félnek, szoronganak az ilyen helyzetekben, tehát nem érdemes erőltetni a versenyzést, sokat árthatunk vele. A versenyre felkészülés időszaka kicsit más, mint a „versenymentes” hétköznapiak. Kevesebb darabbal dolgozunk, de minden tekintetben „mélyre ásunk” a zenei anyagunknak. Fontos, hogy elég időt hagyjunk a növendéknek, hogy versenyműsora „megérjen”. Előtte koncert pódiumon is fontos kipróbálni, a tanulságokat levonni és a további munkastratégiát a tapasztaltakhoz igazítani. A túl hosszú nyúló készülségi időszak „kifáraszthatja” a műsort. Ennek első jele a darabok karakterének szürkülése. Ilyenkor szerencsés pihentetni a darabokat, új, sokkal könnyebb műveket, etűdöket blattolni, esetleg kamarázni. Ezzel a versenyes időszak negatívumát, a blattolási készség gyengülését is megakadályozhatjuk.

A verseny napjain, óráiban már ne változtassunk, cél, hogy önbizalommal telve, felszabadultan játszszon a növendék.

A verseny után kezelni kell a sikerrel és a sikertelenséggel járó lelkiállapotot is. A siker nagy örömet hoz, lelkesít a további munkára. Tudni kell azonban, hogy minden elkövetkező kihívásért ugyanúgy meg kell majd dolgozni, alázatos, kitartó munkával. A sikertelenség nem kedvetlenítheti el a növendéket akkor, ha jó szellemben készítette fel tanára a versenyre. Az építő kritikákat meg kell hallgatni, átgondolni és megfogadni. Rossz attitűd a zsűriben keresni a hibát! Tudomásul kell venni, hogy azon a versenyen, az a zsűri így hallotta és értékelte a műsorunkat. A legfontosabb szabály azonban, hogy nem szabad túlértékelni sem a sikert, sem a sikertelenséget, sem a versenyt!

A verseny csak egy lehetőség, amit érdemes kihasználni a fejezet elején kitűzött céljaink érdekében!

Egyik országos gitárversenyre indultunk növendékeimmel. Vidáman, izgatottan készültünk be szállni az autóba. Egyik kis növendékem ezt mondta: *„Erika néni, ha én most nem szállok be a kocsiba, nem megyek el Vácra, nem ülök ki a színpadra, nem játszom, akkor is szép lenne a világ, imádom a darabjaimat és a felkészülést annyira élveztem, hogy már eddig „kerék” minden!”* Természetesen beült a kocsiba, eljött Vácra, játszott is és dobogós helyezést nyert.

Sokáig nem tudtam szólni Vác felé a kormány mögött.

Fesztiválok

A zenei fesztiválok a „legsűrűbb” szakmai élmények, a legmotiválóbb és legfejlesztőbb programok, amik a leghatékonyabban képesek összekovácsolni a műhelyek tagjait.

Minden évben igyekszem elmenni valamilyen Gitárfesztiválra, mert a legjobb továbbképzésnek tartom. Mindig növendékekkel megyek. Nem könnyű megszervezni és a fesztivál idején sem ülhetek karba tett kézzel töltekezve a jobbnál jobb szakmai programokon. Növendékeim ilyenkor kurzusokon is játszanak. Általában együtt lakunk, együtt étkezünk és együtt ülünk koncerteken, mesterkurzusokon és előadásokon. Aztán beszélünk róla, elmondják véleményüket, vitakoznak. Felemelő hallgatni gondolataikat. Esténként játszunk, kártyázunk, társasozunk, vagy csak fecsegünk, és mindig előkerül a gitár is egy kis „jam”-re.

Bozóki Andrea kolléganőm mondta: *„Figyeld meg növendékeidet játék közben! Csodálkozni fogsz, mennyi minden újat megtudsz róluk!”*

A közös élmény összekovácsol, a kalandokat évekig emlegetjük, a szakmai élményekből pedig sokáig építkezünk.

Tanításmódszertan

Bevezető gondolatok a téma feldolgozásáról.

Hangszeroktatásunk viszonylagos „fiatalsága” ellenére sok korszerű, jól illusztrált gitár metodikai tanulmány között válogathatunk, melyekben kérdéseinkre szakszerű válaszokat kapunk. A legértékesebb munkák – véleményem szerint – nem csupán technikai gyakorlatokat kínálnak különféle nehézségek orvoslására, inkább az oktató-nevelő munka teljes és egész rendszerében gondolkodva, elveket vázolnak kipróbálható példákkal. Számtalan válasz és jó válasz létezik a problémákra!

(Szeretném minden egyetemi hallgató és tanár kolléga figyelmébe ajánlani Szilvágyi Sándor nemrég befejezett hangszerjáték módszertan munkáját.) Szerk.

Egy hangszer metodikai jegyzet írásának és olvasásának legnagyobb problémája, hogy nehéz írott szövegben érzékeltetni, illetve írott szövegből megérteni a tanítási-tanulási folyamatok problémáinak egyidejűségét. A hangszeres órák minden pillanatában, egyszerre és organikusan egymásra építetten használjuk azokat a metodikai és pedagógiai fogásokat, amiket egy jegyzetben oldalakon keresztül valamilyen logikai szálal követve, külön fejezetekben tudunk csak leírni. Egy összezsengtetett barokk díszítéssel dolgozva nem csak újrendezünk, mozgásformákat rendezgetünk, ezekkel egyidejűleg gyakoroljuk a laza, könnyed hangszerkezelést, stílust, stílusjegyeket tanítunk, lelkesítünk, önálló munkára sarkallunk, gyakorlati mintát adunk, variációkat keresünk, játszunk.

Jegyzetem módszertani részében nagyon egyszerű zenei anyagokat válogattam példának. Szándékom, hogy a darabok összetettségéből adódó sokféle probléma ne zavarja a könnyebb megértést. Az egyszerű zenei idézeteken tárgyalt elveket mindenképpen érvényesnek gondolom a bonyolult szövetű darabokra is!

Végül pedig, minden leendő kollégámnak azt tanácsolom, hogy a hangszer metodikai tanulmányok olvasása mellett látogasson sikeres és számára érdekes műhelyeket, szüntelenül kutasson, keressen saját utakat, miközben legyen kíváncsi és nyitott más gondolatok befogadására!

Az első gitár órák

Az első gitár óra kis túlzással az egész, ”mester és tanítvány közös jövő” sűrített leképezése. A tanár kedvessége, szorongást oldó képessége, barátságos nyíltsága, befogadó viselkedése megalapozza a tanár-diák viszony bensőséges, bizalommal teli minőségét. Az első óra „szakmai” történései előre jelzik a növendéknek a további órák, intellektuális és érzelmi tartalmait. Amikor a tanár a gyermek kezébe adja a gitárt és az oldott, laza hangszerartatást mutatja neki és tanítja meg, izelítőt ad a munkamódszereiből: mennyire alapos, odafigyelő, problémamegoldó, problémamegoldó, változatos, izgalmas, érdekes, kreatív, játékos, szellemes.

Lazítás

Az első óra és órák legfontosabb feladatai közé a görcsök oldása tartozik. Amikor a gyermek kezébe adjuk a hangszeret és játékosan, de nagy gonddal ki is gyakoroljuk annak elhelyezését, szembetűnik, mennyire feszes, néha görcsös a növendék izomzata. Ennek általános oka az ülés, a tartás és később a mozgásformák újdonsága, valamint a nagyfokú teljesíteni vágyás. Nem elég mondani, hogy lazítsa karjait, kezeit, vállait, hiszen sokszor azt sem tudja, mi az izomlazítás.

Nem szabad befeszülve hagyni az izmokat a kezdetekkor, de később is folyamatosan oldani kell! A karok rázogatóásával, „rongybabás” lazító mozdulatokkal és nagy levegő kifújásokkal. A mélyről indított nagy erejű sóhajok gyógyítóan oldó hatásúak! Tegyük próbát, kérjük meg a növendéket, vegyen egy nagyon mély levegőt és olyan erővel fújja ki, hogy beleremegjen a szemközti fal! Figyeljük meg, hány centimétert esik a váll a mély légzés következményeként! Meg fogunk lepődni! Eleinte érdemes minden gyakorlatot ezzel a légzéssel bevezetni. Később is segítségül hívhatjuk, amikor valamilyen új és a növendékek számára nehezebb mozgásformát próbálunk ki. A mozgás pontosságát, helyes irányait, intenzitását sokszor görcsös erővel igyekeznek megvalósítani. A légzés sok esetben segít ilyenkor is.

„Sikálás”

A hangszerjátékot a jobb kézzel kezdjük. Soha nem pengetéssel! Ez a mozgás túl bonyolult, túl finom motorikus az induláshoz. A húrok „sikálása”, „meszelése” egyszerű és szellemes módja a kezdeteknek.

(1996. Fertőd, Gitártanárok továbbképzése, Roth Ede előadása. Videó felvétel készült róla! Több egyetem illetve zeneiskola könyvtárában megtalálható a felvétel digitalizált változata. Ezen túl Szilvágyi Sándor már említett metodikai tanulmánya részletesen illusztrált formában, sok ötletes variációval tárgyalja a témát. - Lsd.3. Előkészítő gyakorlatok című fejezet.)

A sikálós mozdulatokkal játszhatunk negyedeket, nyolcadokat, páros és páratlan ütemű kis ritmizált dallamokat. A szünetet és a dempfeket, a balkéz bevonásával a fogólapon tudjuk megtanítani, kicsit már a balkéztartást és a bal kéz artikulációit bevezetve. Órákon keresztül zenelgethetünk a kisgyerekekkel anélkül, hogy a kottaolvasás bonyolult kódrendszerével és a pengetések apró, cizellált mozdulataival terhelnénk. Amikor láthatóan oldottan ül már a növendék a hangszer mögött, ügyes, laza nagy ívű mozdulatokkal képes „sikálni” a ritmusokat, a kottát is elé tehetjük. A kottázott zenei anyag ritmusát először mindig sikálja el! Ne csak a kezdetekkor, később is, amikor már pengetni is tud! Játshatunk ezekkel a kis periódusokkal változatos, kreatív, élvezetes, játékokat. Találunk ki szórakoztató variációkat (visszafelé játszva, osztinátókkal, dallambújtatással, ellenritmussal, artikulálva, halkán, hangosan, két azonos hosszúságú gyakorlatot tanár-diák kamarában egyszerre, egyikük artikulálva, másikuk kötötten és így tovább!)

Pengetés

A pengetést csak akkor szabad elkezdni, amikor a növendék képes önállóan jól elhelyezni a hangszer, stabilan tartani valamint lazán és ügyesen „sikálni”. Nem érdemes siettetni a folyamatot. Teljenek el hetek aktív és változatos kotta nélküli és kottából olvasott sikálós ritmuszenéléssel. A pengetés kezdetei mindig vitát keltenek a kollégák között. Egyikük a hüvelykkel kezd, ráhúzza, vagy szabadon, más kollégák mutató, közép, gyűrűs ujjakkal. Nem biztos, hogy túl nagy a jelentősége a sorrendiségnek, valószínűleg mind a két módszerrel kialakíthatunk biztos, jó mozgásokat, laza, ügyes hangszerkezelést. Inkább a tanár alapossága, a nehézségek fokozatos tálalása számít. Fontos az állandó kontroll, ne hagyjunk rögzülni rossz mozgásokat, folyamatosan javítsunk! A rossz mozdulatnak oka van, és ha nem foglalkozunk a kijavításával, sajnos következményei lesznek. A könnyed, jó irányú, ügyes pengetés kialakítása közben célként a későbbi zenei anyaghoz szükséges bonyolult mozgásformák és hangigény lebegjenek szemünk előtt! Nem valószínű, hogy az a növendék, akinek pengetés közben folyamatosan mozog a keze, vagy behorpad a csuklója, vagy a húr alá nyúlva tépi a húrta valaha képes lesz például Albeniz: Asturias című darabját lejátszani. Tehát a legfontosabb elv: Minden növendék azzal a jogos indítással kezd a hangszer tanulást (még akkor is, ha nem fogalmazza meg), hogy évek múlva ilyen és nehezebb műveket legyen képes eljátszani a hangszerén. A zeneiskolai tanár felelőssége, hogy ebben ne akadályozza meg!

Bal kéztartás, hangok lefogása

Olyan tartást kell kialakítanunk, mely alkalmas a karsúly folyamatos használatára, a mobilis hely- és helyzetváltoztatásra és az összes húr könnyed elérésére. Ha csörgésmentes hangélményt, folyamatosan guruló, időben elért és pontosan megszólaló hangokat szeretnénk, akkor nem törhet be az utolsó ujjperc, nem kandikálhat ki a hüvelykujj a nyak mögül, nem dülöngélhetnek össze-vissza az ujjak és nem mozoghat a kéz koordinálatlanul minden egyes hang lefogása közben. Minden kezdő tanár rendelkezik a jó tartás és technikai elemek tudományával, hiszen diploma koncertjét nem tudta volna eljátszani különben. Mégis találkozunk nagyon rossz hangszer-tartású, bal- és jobb kéztartású, illetve göresős rosszirányú mozgásokat végző növendékekkel bőségesen. A hanyag zeneiskolai tanári munkának a lustaságon túl rendszerint több oka van:

- Elhisszük, hogy a növendék kicsisége, ügyetlensége, tehetségtelensége okán nem képes jól kivitelezni a mozdulatot. Belenyugszunk és folytatjuk a rozogáságra épített egyre inkább a zsákutca irányába forduló folyamatot.
- Nem értjük meg, nem vesszük észre a növendék új mozgással kapcsolatos nehézségeit (hiszen nekünk ez a mozdulat nem probléma, semmi nehézséget nem okoz), így orvosolni sem tudjuk.
- Nem vesszük a fáradtságot, hogy a nehézségeket elemeire szedjük és kreatív ötletekkel, kis gyakorlatokkal kezeljük és megoldjuk, tehát foglalkozunk vele.

- Egyszerre több problémát, nehézséget zúditunk a növendék nyakába.
- Nem hagyunk időt az új és helyes technikai elem és mozgás rögzülésének.

A hangok lefogása közben soha nem szabad elfelejteni azt az elvet, hogy mindig a legkisebb erőfeszítésre törekedjünk. Pavlovits Dávid kollégám fogalmazta meg: „*Meggyőződésem, hogy a szükségesnél sokkal nagyobb fizikai energiát és izommunkát használnak a növendékek hangszerjáték közben. Ha sikerül minimalizálni ezt a fizikális erőfeszítést, megnyílhat előttük a hangszeres repertoár eddig elérhetetlennek vélt része.*”

A darabtanulás protokollja

A darabok feldolgozásának lehetséges módszeréhez az alábbi egyszerű zenei példát választottam: Puskás Gitáriskola: 17. számú gyakorlat: Papp Lajos: Andante. Egy munkafolyamat sikeres indítása és befejezése múlik az alább vázolt részfeladatok minőségén.

Ráhangelődés, kíváncsiság felkeltése, story

Nagyszerű esztétika és kamarazene mesterünk, Kircsi László hívta fel a figyelmünket a kis történetek nagy jelentőségére. Egy-egy apró story a szerzőről, a darabról, vagy bármilyen kapcsolható témáról ráirányítja a növendék figyelmét a műre, kedvet csinál, kíváncsiságot gerjeszt.

Bemutató előtt, megfigyelési szempontok

A példának említett *Papp Lajos: Andante* című darab bemutatása előtt a formai egységek elejét, végét, a szólamok számát és azok viszonyát kell mindenképpen megfigyeltetni a növendékekkel, így edzhetjük a növendék fülét, figyelmét, gondolkodását a zenehallgatás tudatosságára. Későbbi koncert élményei leginkább akkor válhatnak katartikusá, ha a sok éves gyakorlás eredményeként érti a hallott mű formáját, észleli az egyformaságokat és különbözőségeket, felfigyel a tipikusra és a különlegesre.

Bemutató

A bemutatás artisztikus minősége alapvető követelmény. A gitár tanárrá válás hosszú évei alatt alaposan megtanult Bach szviteket, szonátákat, virtuóz klasszikus darabokat és más nehéz, bonyolult műveket kis túlzással azért tanuljuk, hogy a növendékeinknek művészi minőségben tudjuk majd bemutatni kis repertoárjukat.

Közös elemzés

A bemutatás után következő közös elemzés több célú és kötelező. Egyrészt kiderül a tanár irányított kérdéseire adott válaszokból, mit tudott hallás után megfigyelni a növendék. Másrészt a darabtanulás és a hangszerjáték tudatosságát alapozzuk meg vele.

A Pécsi Zeneművészeti Gimnáziumban tanító kedves kollégáim, Dr Vas Bence és Straub Tamás ötlete nyomán, a gitáros felvételin blattolnak is a jelentkező növendékek. A gyerekek a felvételi műsoruk előadása után kapnak néhány periódusnyi darabrészletet, melyet rövid, hangszer nélküli átgondolás után le kell játszaniuk. Az eredmény változatos. Számomra nem is a blattolás pontossága, hibátlansága érdekes. Néhány gyermek, higgadt tanulmányozás után, lassú tempót véve rögtön helyesen formál, azonnal használja az egyszerűbb zenetechnikai eszközöket, késleltetésnek hallom a késleltetést, felütésnek a felütést, tánc karakternek a táncot. Mások egyforma hangokat bökdösve, rakosgatva egymás után jutnak úgy a darab végére, hogy a hallgatóság csupán roppant erőfeszítéssel tud valamiféle zenei gondolatot „összeeskábálni” ezekből. Miféle gitár órák előzték meg vajon ezt a felvételit? A felkészítő kolléga általában azzal szokta mentetni magát és növendékét, hogy tanítványa bár rosszul blattol, azért nagyon ügyes. Ez akár így is lehet, de az ügyesség semmiképpen nem elég egy zenei pályához. Az érthető és élvezhető interpretáció, éveken át tartó elemző, gondolkodó munka eredménye és ajándéka. Nincs más út!

Blattolás sikálással, szólamonként, játszva a zenei anyaggal.

Mindenképpen előzze meg „sikálás” a pengetéssel megszólaltatott blattolást! Nem lesz később problémánk a ritmussal, a többszólamúsággal, de a görcsökkel sem!

Várható nehézségek kiragadása és előre gyakorlása

Amikorra eljutunk Papp Lajos tanár úr Andantéjához, a növendék már minden hangját ismeri, és nagy biztonsággal használja, nincs benne új ritmikai és technikai elem, demfelni is tud, tehát gond nélkül fogja blattolni.

Összefoglalva: Az új darabot alaposan előkészítettük az előző órákon. Talán a végig vonuló ritmusképletet érdemes kicsit megbeszélni előre majd kipróbálni üres húrokon, egyúttal a növendék „fülébe „rakva” a lüktetést.

Blattolás (szólamonként tanárral)

A blattolást az előbb vázolt alapos előkészítés után tovább kell egyszerűsíteni: SZÓLAMONKÉNT! (Későbbi fejezetekben bővebben olvashatunk erről). Lassú tempóban, mindig előre gondolkodva, figyelve. Majd jöhet a tanár-diák kamara! Nagy haszna, hogy a növendék az egész zenei „szöveget” hazaviszi a fülében, miközben csak kevés nehézséggel kell birkóznia.

Játék - kreatív feladatok - gyakorlás

Eljött a játék ideje! Nagyon változatos, érdekes hangzásokat érhetünk el a felső szólam variálásával. Bízhatunk a gyerek ötletességében is. Bátorítsuk minél több új változat kitalálására. Az sem baj, ha némelyik csúnya lesz, annak is lesz tanulsága. A játék természetesen szabályok mentén zajlik, őrizzük a formát és próbáljuk úgy irányítani a változatokat, hogy eddig tanult elemekből álljon. Ne felejtjük, közben együtt gyakorolunk a növendékkel! A játék háttérzenete is értékes: A leírt kotta „szent” is, meg nem is, változtathatunk, akár ki is hagyhatunk, a lényeg, hogy érveink legyenek az okáról!

Szólamok összerakása

Amikor minden szólam jól működik külön-külön, összerakhatjuk őket. A darabok ilyen fajta feldolgozása egyértelmű és természetes mintává kell válnia a növendék számára. Később a polifónia megjelenésekor magától értetődő és kötelező gyakorlási módszer lesz.

Karaktercsiszolás

Példánk karaktere egyszerű, nem kíván hosszas bibelődést. A szólamok prioritásának megmutatása, a két periódus megformálása és egy lépő tempó már kifejezi a kottába kódolt hangulatot és gondolatokat. (Két esetben zeng a basszus a következő alá, ne hagyjuk! Szokja meg a kisgyerek a tiszta szólamvezetést, érzük el, hogy idővel zavarják majd a fülét az értelmetlenül egybehangozó hangok!)

Memorizálás

Mivel a gitárosok a kamarazenélésen kívül többnyire kotta nélkül játszanak a pódiumon, érdemes szinte minden, gyakorlatokon kívüli zenei anyagot memorizálni. A memorizálás megtanítása szintén tanári feladat. Nem szerencsés várni, hogy egyszer csak „magától” rögzül a mű, a sok játszás következményeként. Rögzül, de csak felületesen, az ujjak motorikája nyomán, ami rendszerint a koncert felfokozott izgalomban, cserben is hagy bennünket.

Papp Lajos: Andantéja nagyszerűen alkalmas a memória játékokra. Míg a formából indulunk ki. Ekkorra már pontosan tudja a kisgyerek, hogy két szabályos periódussal van dolgunk, az előtagok és utótagok egyformaságait és különbségeit is elemeztük. Együtt megtanuljuk az 1. periódus előtagját, majd összehasonlítva az utótaggal, azt már fejből játsszuk. Jellemzőket, kapaszkodókat keresünk a 2. periódus két részének megjegyezhetőségéhez. (Szintén kreatív feladat, érdekes ötletekkel szoktak előállni: van, akinek a hinta mozgása jut eszébe a fel és lelépő basszusokról az előtagban, mások észreveszik, hogy az utótag az E hangról lépeget lefelé a darab hangkészletét használva.) Természetesen eleinte nem fogalmaznak szakszerűen és szabatosan, de ha én kezdetektől azt teszem, előbb utóbb ők is használják majd a terminológiát.

át. (Később erről bővebben.) Jöhet a „periódus játék”. Kérem, hogy játssza el a 2. periódus előtagját, majd az első előtagját, és így tovább, alaposan megkeverve az építőköveket. Eleinte kottáról, majd nehezítve, fejből. Ha éppen bent ül anyuka, apuka, vagy másik gyerek, átadjuk a „rendelés” jogát, bevonva őket is a játékba.

Koncertre kész állapotra gyakorlás

A mű akkor koncertre kész, ha ezeken az állomásokon alaposan végig menve, otthoni gyakorlással kicsiszolva, fejből, folyamatosan, helyes karaktert játszva elő tudja adni a növendék. Ha valóban hangversenyre szánjuk, következhet az első fejezetben vázolt színpadi szituációs játék és gyakorlás, ha nem, betesszük a repertoárba. *(Lásd későbbi fejezetben.)*

A legfontosabb elvek

Értékes zenei anyag

Zeneiskolai tevékenységünk egyik kiemelt feladata az ízlésformálás. Nagy tapintatot, empátiát igényel a növendékek ízléses zenei anyag felé terelgetése. Minden kolléga tisztában van a ténnyel, hogy növendékeink nagy többsége milyen olcsó zenét hallgat otthon, vagy ami még rosszabb, semmilyen. Versenyre kell kelniük a stúdiókban kreált, egyszerűen felfogható, még felszínes figyelmet sem kívánó és folyamatosan az életünkbe tokolódó háttérzenékkal.

Ennek ellenére kezdetekor a kicsi gyerekek nagy élvezettel játsszák a népdalokat, mert ismerik és büszkék, hogy már gitáron is elő tudják adni. Később a periódusépítkezésű kis gyakorlatok, a reneszánsz, barokk és klasszikus táncok is tetszenek, egyik jobban, másik kevésbé, de a tanár viszonylag könnyen tudja még irányítani az értékes zenei anyag irányába a növendéket.

Egyre bizonyosabbnak tűnik, hogy az első néhány év közös munkálkodásának minősége, ha az érdekes, változatos, színvonalas, izgalmas és mélyen intellektuális, megalapozza a tanár hitelességét a zenei ízlés területén is.

A tanár véleménye és tanácsa kiskamasz, majd kamaszkorban is számítani fog. Elfogadja érvelését, és ajánlását az értékes zenei anyag mellett (ez lehet „komoly- és könnyűzene” is,) még akkor is, ha otthon nem ilyeneket hallgat. Így reménykedhetünk abban, hogy előbb utóbb önállóan is igényesebb zenéket választ.

Változatos, a hangszertudást fokozatosan és egészségesen építő repertoár

A gitár irodalom zeneiskolában is használható darabjai, ha a zongoristák számára kínált bőséget ugyan nem közelíti meg, mégis elég ahhoz, hogy értékes és változatos zenei anyagon neveljük növendékeinket. A tanár felelőssége a választás. Igénye, ízlése, az újdonságok utáni folyamatos kutakodása fogja eldönteni, milyen repertoáron nőnek fel tanítványai. A reneszánsztól a kortárs zeneirodalomig válogathatunk, eredeti gitárra írott műveken és jó átiratokon keresztül különböző karakterű előadási darabokat vagy etűdöket. A változatoság tehát adott, csak ki kell használni.

Általános tapasztalatok szerint, az első, repertoárral kapcsolatosan elkövetett tanári hiba, a túl szűk zenei anyag használata. Ennek általában a kényelmes biztonsággra törekvés az oka és sok unalmas koncertet adó, hamar fogyatkozó tanzak a következménye.

A másik probléma a növendékeknek tanított darabok rossz sorrendje. A technikai és zenei nehézségek fokozatos tállása nem könnyű feladat. Ha hirtelen túl nehéz, nem alaposan előkészített darabot adunk tanítványainknak, a kudarcnak és a nehezen lazítható görcsöknek ágyazunk meg. A túl sok azonos nehézségű mű a fejlődést akadályozza. Nagy segítség lenne a kezdő kollégáknak egy részletes, didaktikai útmutatókkal ellátott sorrend, de ez túlmutatna a jegyzet terjedelmi korlátain.

Elvek példákkal, melyek mentén rendezhetjük a rendelkezésre álló irodalmat:

(A példásor célja az együttpengetés megtanulása és alapos begyakorlása.)

- Az adott új technikai vagy zenei elem az előző darabok, vagy technikai gyakorlatok által legyen alaposan előkészített. (A mozgás megtanítása után üres húros gyakorlatsorok.)
- Egyszerre csak egy új nehézséget tartalmazzon. (Puskás:52. Üres húros, zenei formában gondolkodó gyakorlat, mely az előzőleg alaposan begyakorolt együttpengetést bal kéz nélkül tovább

csiszolja. Az eddigiekhez hozzáadott új nehézség a kottából játék problémája, tehát nem nézheti a kezét. Biztonságos húrталálás.)

- Az ezt követő művek gyakoroltassák be alaposan a problémát anélkül, hogy több új nehézséget tartalmaznának. (Puskás:72/b. Dallamát és minden hangját ismeri már a növendék, duóban szólamonként előzőleg játszotta. A bal kéz rendkívül egyszerű, csak a 2-es ujj dolgozik. Puskás:58/b, amely a technikai probléma gyakoroltatásán túl csak zenei finomságok megvalósítását követeli, mint formálás, csúcspont, dinamikai elemek, amik mindegyike ismert már a növendék előtt. Puskás:72/a, Puskás:62. és így tovább.)

A repertoár sorrendjének összeállítását eleinte segítheti egy jó gitáriskola, aminek zenei tartalma, felépítése, professzionális szerkesztettsége kiindulópontnak tekinthető. Számos kiadványt használhatunk kezdő növendékeinkkel. A választást előzze meg gondos tanulmányozás, játsszuk végig a kottákat elemző figyelemmel! Vizsgáljuk meg az alábbi szempontok alapján:

- A kotta zenei anyagának értéke.
- A gyűjtemény didaktikai felépítettsége, használhatósága.
- A zenei anyag érdekessége, változatossága.
- A tanári, tanulói kreativitás kotta adta lehetőségei.
- A kotta tartalmának motiváló ereje.
- A kotta praktikus használhatósága.
- A kotta esetleges hiányosságai.
- A kotta különleges, más kiadványok fölé emelő értéke.
- A gyűjtemény beszerezhetősége, hazai kiadása.

Eleinte, a kezdeteknél célszerű egy kottából tanítani, később lehet párhuzamosan két-három kiadványt is használni a növendék képességeihez és haladási üteméhez igazítva, kihasználva a többféle kotta adta változatosságot, bőséget.

Méltánytalanul keveset tanított zenei anyag a XX. századi, illetve kortárs magyar zeneirodalom az alapfokú gitártanításban.

Saját gyakorlatomban rendszeresen tanítom a magyar XX. századi és kortárs gitárra írott irodalmat, más hangszeres átiratokat, illetve saját átdolgozásaimat. (Csak néhány példát említenék a teljesség igénye nélkül: Bartók Béla, Eötvös József, Faragó Béla, Durkó Zsolt, Hollós Máté, Kovács Barna, Papp Lajos, Pavlovits Dávid, Puskás Tibor, Sárosi József, Sugár Rezső, Szokolay Sándor, Takács Jenő, Tóth Péter.) Minden kollégát buzdítanék erre. Eleinte a kezdő, illetve magasabb osztályosoknak készült kottagyűjteményekből válogatok (pl. Puskás, Nagy-Mosóczi, Szendrey stb.) kortárs műveket a gyerekeknek. Néhány ezek közül, a gyerekek számára kezdetben „furcsa”, szokatlan. Többször azt mondják rá: „csúnya”. Mindig élvezem azt a folyamatot, ahogy szép lassan hozzászokva a nem megszokott hangzás világhoz, levette ellenérzéseiket egyre jobban megszeretik ezeket a darabokat. Sokat beszélgetünk a darabok kapcsán a világ furcsaságairól. Nekik még nem közhely, hogy a világ nem fehér és fekete, vagy a csúnya ugyanolyan súlyllyal van jelen az életünkben, mint a szép és annyiféle érdekes árnyalata lehet az érzelmeinknek, amit esetleg ezeken a zenéken keresztül megmutathatunk. 30 év után is gyakran meglepődök, milyen különleges előadások születnek ezekből a darabokból. Néha megáll a levegő.

Szólni érdemes az ünnepi alkalmakhoz kötött repertoárról is. A zeneiskolás gyerekek szívesen játszanak karácsonykor, anyák napján, iskolában, de otthon is a családnak. Hosszú évek alatt rájöttem, mennyire fontos, hogy a tanár rendelkezzen, a mindenféle technikai szinten álló, különböző képességű gyerekeknek kiadható ünnepi darabokkal. Legyen köztük kamara is, de olyan is, amit a szívesen éneklő gyermek saját gitárkíséretével képes előadni. Vastag dossziényi kotta, köztük sok saját átirat gyűlt össze. Néhány karácsonyi dalból 5-6 változatot is létezik, nehézség illetve hangszer összeállítás szerint. Nem jövök zavarba a gyerekek kéréseitől, sőt, én buzdítom őket, hogy játszanak. Egyetlen szempontot soha nem felejték el, hogy ezek a darabok is értékes és szép művek legyenek a legigényesebben kidolgozva, megtanulva és előadva.

A repertoárt más szemszögből vizsgálva elérkeztünk a legfontosabb elvíg:

Legyen minden kis és nagy növendéknek saját repertoárja! Olyan, folyamatosan „karbantartott” műsorról beszélünk, mely sokféle, általa kedvelt és alaposan, koncertszerűen megtanult, ott be is mutatott művekből áll, melyet mindig, akár különösebb bemelegítés nélkül is el tud játszani! Elkedvetlenítőek azok a pillanatok, amikor a gyermektől kérjük (otthon, vagy a barátai), hogy játsszon valamit a hangszerén és növendékünk annak ellenére, hogy évek óta jár zeneiskolába, nem tud megmutatni semmit kotta nélkül.

Néhány jó tanács:

- A tájékoztató füzet (ellenőrző) hátsó, külső borítóját tartsuk fenn a növendék folyamatosan gyarapodó repertoárjának!
- Rendszeresen játszassuk ezeket! Szokja meg a növendék, hogy a közösen összeírt darabokat mindig kérhetem és kérem is, amit nem sikerül elfogadható minőségben eljátszania, kihúzzuk! Dolgozzon meg újra érte, ha érdemesnek találja a repertoárban hagyni!
- Elővehetjük ezek bármelyikét akkor is, ha hirtelen kell koncerten szerepelni. Nem baj, ha régi és mára már túl könnyű neki!
- Fejlesszük folyamatosan a repertoárt, frissítsük új kedvencekkel és hagyjuk el, amit a növendék már nem szeretne műsoron tartani!
- Legyen a repertoár stílusban, karakterben, nehézségben változatos!
- Tartsunk néha „tematikus” koncertet, melynek a repertoár legyen a fő témája! Játssza minden növendék a saját repertoárjából választott kis műsorát!
- A továbbképző évfolyamokban a repertoár karbantartás kapjon kifejezetten hangsúlyos szerepet! Engedjük el felnőtté vált növendékeinket egy értékes, változatos, rendkívül bevéssett, elfelejtethetetlen repertoárral! Ezeket legyen képes kevés gyakorlással is könnyedén, minden pillanatban eljátszani!

Laza, könnyed hangszerkezelés

Az első pillanattól kezdve, ahogy a gyermek kezébe adjuk a hangszeret, az évtizednyi együttlétünk folyamatos feladata és kihívása, hogy professzionális hangszerkezelést tanítsunk minden növendékünknek, annak ellenére, hogy ő eleinte alig érez belső késztetést ennek elérésére. Nagyon nehéz meggyőzni a kisgyermeket a váltott pengetés távlatokat nyitó szükségességéről, amikor a „Megismerni a kanászt...” kezdetű dalt szerinte remekül el tudná játszani egy ujjal is. Miért kell felállítani a bal kéz ujjait merőlegesen a fogólapra, amikor az olyan macerás és kényelmetlen? Tanárként tudjuk a válaszokat.

- Pontosan látjuk előre a végkifejletét a rögzült és rossz technikának. Nagyon hamar eljön az idő, amikor a növendék nem tud tovább fejlődni. Előbb-utóbb, hangszertechnikai korlátai miatt elérhetetlen lesz számára az egyre izgalmasabbá, de nehezebbé váló klasszikus repertoár, miközben azok a darabok, amiket képes még lejátszani, már untatják.
- A rossz mozgások, görcsök kialakulása és rögzülése később nagyon nehezen korrigálható. Rengeteg időt, energiát emészt fel, sok frusztráló sikertelenséggel tűzdelve, melyre nagyon kevés növendék lesz hajlandó. Valószínűleg leteszi inkább a hangszeret és más, több sikerrel, örömmel járó tevékenységbe kezd.

Szükséges tehát, hogy később is jól működő mozgásokat, laza, könnyed hangszerkezelést tanítsunk növendékeinknek. Nem könnyű feladat, szüntelen odafigyelést, kreativitást, mély elszánást és elkötelezettséget kíván a tanártól.

A fokozatosság, alaposág gyakorlata (melyekről a későbbi fejezetekben is szó lesz) jelentősen megkurtítják ilyen jellegű problémáinkat. Ha egyszerre csak egy új nehézségbe kezdünk bele, melyet a megelőző órákon alaposan előkészítettünk, majd időt és törődést szánva alaposan be is gyakoroljuk, jó úton járunk. Ezért fontos a bölcs, átgondolt és kényelmes haladási tempó. Minden sietség, a növendékekre megalapozatlanul halmozott nehézség pusztító! Természetesen nem csak technikai problémák esetében. A technikai elemek nem választhatók külön a zenétől. A kettő organikusan, szétválaszthatatlanul, egymásra szüntelenül hatva és egyszerre működik. Érzékeny és magasrendű rendszer, melyet bármilyen egyensúlybomlás tönkretesz.

Amikor új zenei elemet tanulunk, annak a következő darab az indoka, de fordítva is igaz, mert azt a művet esetleg azért tanuljuk, hogy az említett elemmel megismerkedjünk és segítségével más műveket is le tudjunk majd játszani. Ha a probléma összetettebb, szét kell szedni, akkora részekre, melyek ismét csak egy nehézséget fognak tartalmazni!

Amikor valamilyen rossz mozgást, görcsöt vagy hang minőséget javítunk, a kiinduló ok mindig a megszólaltatott zenei anyag tökéletlensége, mely nem tud megszólalni jól az említett technikai hibák miatt. Mint az együtt töltött évek túlnyomó részében, most is a „fület bombázom”. A gyerekeknek szoktam mondani azt a tréfásan melodramatikus mondatot: „Ha én már nem leszek, neked csak a füled marad! A fül a legjobb tanár!” A meghallott tökéletlenség az első ok arra, hogy tegyünk valamit. Amikor javítjuk a mozgást, a fül a kontrollunk. Némiképp leegyszerűsítve: akkor jó az adott mozgásforma, ha jól is szól!

Egyszerű példát hoznék erre: Ha a „Házasodik a tücsök” kezdetű dal „mekeg”, szaggatott, tehát non-legato (vajon ez zenei, vagy technikai probléma?), nem kezdek kiselőadásba a legato játék apró technikai trükkjeinek megvalósításáról, nem végzünk jól kimódolt gyakorlatsorokat és mozgás koreográfiákat, hanem egyszerűen megmutatom a kisgyerekeknek a dal egyik könnyű részletét kötve. Amikor meghallja a különbséget, választásra kérem, legyen az a megoldás, ami szebb. Ezután egymást figyelve játszunk egy kicsit, az „Én játszom, Te játszod!” típusú játékot. Közben fülelünk, kezd-e hasonlítani az övé az enyémre. 30 éves tapasztalatom: mindig olyan lesz! Egyik kisgyerekeknek a második, a másíknak a tizedik ismétlésre, de MINDIG! Általában a játékot egy kis verseny félével zárjuk: Lássuk, kinek legátóbb? (Sokszor engedem nyerni.) Később is ez a fő, és tapasztalatom szerint a legeredményesebb módszer a sokkal bonyolultabb, nehezebb problémák javítására. Természetesen a növendék korához és tudásához igazítva az elméleti háttérét (a mozgás sorozat elemzését, apró részekre szedését) és a terminológiát.

Fokozatosság

A fokozatosság elve érvényes a repertoár, a zenetechnikai eszközök, a zenei kifejezési formák, a hangfejlesztés, a technikai elemek minden részletére. Az előbbi fejezetekben már előkerült alapvető fontossága. Amikor az új darabot az említett protokoll szerint építjük a koncertre kész állapotig, amikor összetett problémát apró elemekre szedve lépésenként oldunk meg, amikor a nehézségeket egyenként, helyes sorrendben, arányban, egymásra építve és mindig előkészítve találjuk, máris sokat tettünk annak érdekében, hogy egészségesen fejlődjön a növendék a hangszerjátékban. Ha hibázunk, frusztráljuk a növendéket, görcsöket, rossz hangszerkezelést alakítunk ki. A fokozatosság elvét tehát a napi gyakorlatban szinte minden pillanatban alkalmazzuk. Nem csak a hangszerkezelés területén.

Alaposság

Az elvnek a tanulás-tanítás folyamatának minden pillanatában és részletében jelen kell lennie!

Gyakorló tanárjelölt kollégáimnak szoktam mondani: „Vidd végig!” Ez azt jelenti, hogy nem lépünk tovább addig, amíg a célul kitűzött problémát meg nem oldjuk maradéktalanul, a növendék képességeihez mérten a legmagasabb szintig. Ez természetesen a nehézségtől, a gyerek adottságaitól és otthoni gyakorlási hajlandóságától függően, időben szélsőségesen különböző folyamat. A lényeg, hogy rozoga, félkész, zenei gondolatok kifejezése nélkül összetákolat darabokat nem teszünk el újabb hasonlóan megoldatlanul hagyott művekért!

Szolfézs gyakorlatvezető tanárnőm (Dobos Lászlóné, Ilka néni) példájával szeretnék minden leendő kollégát meggyőzni az alaposság sikert hozó erejére. A szó-mi reláció alapos fülbe- és fejbevézésének sajátos módszerét, ötleteit elvesve, mint elvet, tanítás közben magunk is minden pillanatban sikeresen használhatunk!

A „Zsip-zsup” kezdetű dalt elénekelték a gyerekeknek. Ezt követően, mivel a dal egyszerű és a gyerekek ismerték, együtt énekelték. A hangterjedelmük emelése érdekében elénekelték egy magasabb hangról, egy „Ki, meddig bírja?” című mulatságos játékba ágyazva. Később tapsoltak rá, lépve jártak, hogy a metrumot rögzítsék és a ritmikai elemeket tudatosítsák. Ilka néni irányí-

tott kérdései nyomán, kitalálták a hangmagasságokat, majd megnevezte nekik: a magasabb a „szó”, a mélyebb a „mi”. Ezek után, ennek mély bevésése következett. Változatos, játékos módon, a gyerekeket szüntelenül mozgatva, soha nem ismételve ugyanazt kétszer, ugyanúgy: kézzel, csukott szemmel, tapsolva, járva, halkán, hangosan, kézzel magukban énekelve (belső hallás fejlesztése!), és így tovább. Amikor a „szó mi” reláció fülben már rögzült, elhelyezték a kottában is Ilka néni ötletes „mutatótábláján”, a „szó” kottafejét ide-oda pakolgatva. Vizualisan is rögzítették tehát a két hangot, előkészítve a kottaolvasás és írás „tudományát”. Hamar rájöttek a gyerekek, hogy a „mi” mindig követi a „szót”, pontosan ugyanolyan távolságban. Majd következett a kottaolvasás. Miután a gyerekek kinyitották kottájukat, az alaposan megtanult dalt könnyedén leénekeltek mérőütéssel. Ismét kreatív, játékos módon gyakorolták, most már a kottaolvasást: egyik kisgyerek elkezdte, másik tapsra folytatta, némán kezdték, majd tapsra hangosan folytatták és így tovább. Majd leírták a füzetbe, belső hallásukra támaszkodva.

Mikor Ilka néni felírta nekik a táblára a házi feladatot, valószínűleg csak az otthoni rendszeres munka megtanítása volt a célja, hiszen minden kisgyerek (én magam is) a buszon magában dúdolta a dalt, kívülről, szöveggel, szolmizálva.

Ilka néni nem csak a „Zsip-zsup”-ot, és a szó-mi relációt rakta pusztíthatatlanul örökre a fejembe: „Soha ne engedj haza addig gyereket, amíg az adott órára kitűzött problémát meg nem tanítod neki! A házi feladat szinte már csak fontoskodás.”

A minta mindig érvényes, függetlenül attól, hogy mit tanítok éppen és mekkora növendéknek!

Intenzív, részletező, elemző órai munka

Elemezzük végig a fent példaként leírt órátípust, az alábbi szempontok alapján:

- Az óra pontos célja
- A cél megvalósításának módszerei és eszközei
- A célnak kitűzött elem tanulásának előkészítettsége
- A célnak kitűzött elem tanulásának fokozatossága
- Az új elem tanulásának, rögzítésének alaposága
- Az új elem tanulásának, rögzítésének eredményessége
- A használt módszerek változatossága, tanári kreativitás
- Mennyire volt élményt és örömet adó tevékenység a gyermekek számára?
- Adott-e mintát és ösztönzést az önálló gyakorlásra?
- Tekinthető-e biztos alapnak a megtanult elem a továbbiakhoz és miért?

Ha alaposan újragondoljuk az óra részleteit a fenti szempontok alapján, a tanár közeli és távoli céljai, a törekvései, a tevékenységek és a módszertani eszközök professzionális minták lehetnek saját praxisunkban! Nehezebb, több problémát tartalmazó, hosszabb művek órai kimunkálása közben is érvényes az elv, természetesen egy-egy rövid (mindig csak egy új nehézséget tartalmazó) zenei-technikai elemet ki-
ragadva.

Élmény

Kis növendékem egyik kedvenc darabja a „Pajkos tánc a Kájoni kódexből” című reneszánsz duó. (Puskás: 79.) Nagy lelkesedéssel gyakorolta otthon, az órákon pedig szüntelenül unszolt, hogy játsszuk még! (Rendkívül szórakoztató volt az ötletessége, hogyan bírjon rá a folyamatos ismételtetésre. Természetesen nem esett nehezemre együtt zenélni vele, mert én is szeretem a darabot, csak azért vonakodtam, hogy új kreatív módszerekre sarkalljam. Közben hihetetlen könnyedén bírtam rá az alsó szólam artikulációk által követelt III. fekvésre, a váltott pengetésre, ráhúzott pengetésre, a dinamikai változatosságra, beintésre, a befejezés professzionalitására. Mindenre hajlandó volt!) Mikor jött a következő kisgyerek, meglepő határozottsággal és eredményesen szervezte le, hogy üljön a gitárhoz és játssza vele a darabot, amíg én kinyújtóztatom a tagjaimat. Később nagyon sajnálkozott, hogy kezdődik a szolfézs óra, de utána nagy lendülettel rontott a termünkbe, hátha talál magának egy készleges partnert a Pajkos tánchoz!

Leszögezzük, hogy az egyik leghatékonyabb élményt adó „szereplő” a hangszer tanulás folyamatában, maga a ZENE! Soha ne felejtkezzünk meg arról, hogy a számunkra esetleg elcsépett, kevés újdonságot és izgalmat nyújtó kis darabok a növendékeinknek újak!

További élmény forrása a zenetanulásnak maga a TEVÉKENYSÉG. Természetesen csak akkor, ha a darabokkal való bibelődés változatos, kreatív és érdekes. A hangszerjáték közben a tevékenységek izgalmát élményt nyújt minden növendéknek, bizonyíték erre a szerény zenei hallással és képességekkel bíró gyermekek kitaratása hosszú éveken keresztül.

Az első fejezetben részletesen tárgyalt tevékenységeink, mint a társas zenélés, a hangszeres órán kívüli közös programok, a koncertek, fesztiválok, kurzusok, versenyek életre szóló élmények, szórakoztató szerepjátékok, melyeknek a zenetanulás folyamatos és elhagyhatatlan kísérőivé kell válniuk!

A kreativitás fejlesztése

A zene műfajai között nagy különbségeket láthatunk olyan szempontból, hogy az adott műfaj mennyire ad terepet a szabad asszociációknak, azaz a kreativitásnak. A népzenei kincs, előadóin keresztül folyamatosan változik, alakul. Nem csak a dallamok, a szövegek is. A jazz különösen improvizatív, még abban az esetben is, amikor a muzsikás más alkotó darabját játssza. A flamenco zenészek is folyamatosan újat alkotnak, amikor a hagyományos dalikat variálva, átdolgozva, improvizációkkal gazdagítva játsszák el a színpadon. A klasszikus zenei interpretációk nagy többségében ilyen szempontból több a kötöttség. Nem játszunk Chopin: Mazurkában más hangokat, nem költünk hozzá, nem veszünk el belőle. Ez a gyakorlat a barokk és reneszánsz zenében nem igaz. Az előadói megoldások jelölése több esetben nem volt szükséges, rábízták a hangszer játékosra. Később is zeneszerzői gyakorlat maradt, hogy a komponista a hangszereszők, versenyművek, áriák kadenciáiban improvizációs lehetőséget biztosított az előadó számára. Az igazán nagy muzsikások nagyszerűen rögtönöznek!

Az alapfokú klasszikus zeneoktatás sajnos kevésbé törekszik az alkotó kreativitás fejlesztésére. Mi tanárok sem tudunk rögtönözni (valljuk be, nem könnyű variációkat rögtönözni egy klasszikus témára, vagy fűgát szerkeszteni néhány hangból), közülünk kevesen írnak zenét és túl sok egyforma klasszikus gitáros interpretációt hallunk a színpadokon. Ennek oka valószínűleg az lehet, hogy mindent meg akarunk tanítani a növendékeknek, a lehető legrövidebb idő alatt, biztonságosan, rizikó nélkül. A formabontó, újszerű előadások kockázatot rejtenek magukban, a növendék kíváncsiságtól hajtott önálló felfedező útja pedig látszólag lassú.

Szerencsés az olyan tanári attitűd, mely segíti, bátorítja a növendéket az önálló kreatív tevékenységre. Rövidebb és eredményesebb útnak tűnik megfogalmazni a gyerekeknek a problémát, majd megmutatni a megoldást és jól kigyakoroltatni a már „helyes” panelt, mint biztatni az önálló problémafelvetésre és a megoldások keresésére. Ideális lenne, ha a probléma nem a tanárt aktivizálná a megoldás keresésére, hanem a növendéket!

Ez nem azt jelenti, hogy minden késleltetésről vitát kell nyitnunk, vagy hagyni éveket a rossz hangszertartást, esetleg rossz ujjrendet várva, majd csak rájön a növendék egyszer, hogyan lenne jobb. Miközben átadjuk a klasszikus zene hagyományait, tanítjuk repertoárját, zenei kifejező eszközeit, a hangszer kezelését, rengeteg átléphetetlen axiómát is tanítunk egyúttal. Ezek lesznek a kapaszkodók és biztos keretek a növendék számára. Ezen felül azonban gondolkodhatunk EGYÜTT a zenei tartalmakról, érzelmekről, hangulatokról, amit a zene közvetít, illetve interpretációs módokról. Kereshet a növendék saját megoldásokat, meghallgathatja, hogy csinálják mások esetleg más hangszereken. Játshatunk a zenei anyaggal, megváltoztatva benne egyes részeket, kitalálhatunk szép díszítéseket, esetleg variációkat egy-egy témára, vagy rögtönözhetünk, használva a megtanult elemeket.

Az „Én megmondom, Te megcsinálod” féle szereposztás, túlságosan is begyakorolt tanítási-tanulási modell a mai magyar oktatásban. Az igazi mester és tanítvány viszony ennél sokkal kölcsönösebb, provokatívabb, organikusabb, tehát kreatívabb.

A hallás és belső hallás fejlesztése

Egyik legfontosabb feladata a zenetanításnak a növendék tudatos hallásának és belső hallásának fejlesztése. Az előző fejezetekben többször érintettük ezt a témát. A tanulandó darabok előjátszása előtt

adott megfigyelési szempontok ráirányítják a gyermek aktív figyelmét a műre. „Okosan” fogja hallgatni a zenét, figyelve formára, szövegekre, karakterre, különlegesen, tipikusra. Ha hozzászokik, a koncerten is így fog fűlelni. A tanár-diák és diák-diák kamara is hasznos hallásfejlesztő, kénytelen a partnerre figyelni, hogy együtt maradjon vele. Amikor kis részleteket hallás után csiszolunk az „En játszom, Te játszod játékkal”, akkor zenei idóket, vagy színeket, dinamikákat, artikulációkat, súlyokat, súlytalanságokat kell meghallania és utánoznia. Nem könnyű hallásfejlesztő gyakorlat az ének-gitár összeállítású többszólamúság, főleg, ha polifón zenében alsó, vagy belső szólamot énekel a növendék saját gitár kíséretével.

Ezt a gyakorlatot nem tudom megcsinálni minden kisgyerekekkel. Általában sajnos nehéz rávenni őket az éneklésre. A másik ok pedig, hogy a feladat nehéz, még a kitűnő képességű növendékek számára is. Legtöbbször beígérek valami jutalmat. Néha beválik.

Repertoárunk szerves részei az akkord kíséretes dalok. Gryllus Vilmos hangszerkíséretes népdalait, gyerek dalait, a gyerekek által kért kedvenceikre készített saját hangszereléseimet, valamint szép karácsonyi dalokat szoktunk gitárkísérettel énekelni. Kevésbé ügyes gyerekek is vállalják ezt. Ha nem is közönség előtt koncerten, de órákon és otthon szívesen énekelnek. A legjobb hallású növendékek egy idő után képesek lehallgatni CD-ről, internetről általuk kedvelt dalokat, zenéket. Nagy öröm ez számomra. Egyrészt mert rendkívül fejlesztő erejű, másrészt valószínűbb, hogy kezében marad a hangszer később is, hiszen önállóan is boldogul.

Érdekes belső hallásfejlesztő gyakorlat a „dallambújtatás”. Miután elkezd a növendék játszani a darabot, valamilyen jelre magában kell folytatnia, ismételt jelre újra hangosan játszani. Lehet nehezíteni fejből játékkal. (Memóriát is fejleszt!) A belső hallás teszi lehetővé, hogy előre el tudja képzelni, amit játszani fog. Ha rendszeresen eddük a fület, rászoktatjuk a gyerekeket, hogy játék közben is kontrollálják magukat.

A darabok megfejtése

Sokszor tapasztalhatjuk növendékhangversenyeken, hogy az elhangzott művek formátlanok, vagy szimplán kifejezéstelenek, tartalomtól, mondanivalótól mentesek. Ennek valószínű oka, hogy a tanár nem gondolkodott el a darabról, nem fejtette meg a belső tartalmat. A tehetséges növendék kicsit képes enyhíteni a kifejezéstelenség ürességén, mert kínál szép hangokat, színeket és esetleg virtuozitást, tehát valamelyest „hallgatható” gitározást. Mégis, amiért hangszert fogunk a kezünkbe, hogy a zenével, a zenén keresztül közöljünk valamit, nem jött létre. Természetesen nincs nálunk a bölcsesség köve, tehát nem lehetünk biztosak soha abban, hogy minden belső tartalmat észreveszünk és a zene megfejtésében „helyes” eredményre jutunk. Ha létezik egyáltalán ilyen. Hallhatunk teljesen különböző előadásokat, melyek más zenei műhelyek alkotásai, mégis fontos és igaz tartalmakat közölnek, a maguk sajátos módján. Közös vonásuk, hogy kifejezésben, intellektuális és érzelmi mondanivalóban erősek. Tévhit, hogy csak a kiemelkedően tehetséges növendékek „jussa” a gondolatok, érzelmek közlése. Átlagos képességű gyerekek, kis darabokon is képesek erre, ha a tanárnak ez fő törekvése és célja. Segítségünkre lehetnek kollégáink és növendékeik. Hallgathatjuk őket, beszélgethetünk velük róluk, tapasztalatokat cserélhetünk. (Kurzusok, zenehallgatás, koncertek, versenyek).

Személyes példával szeretnék érvelni a kitekintés fontosságára. Egyik versenyen kötelező anyag volt Carcassi egyik etűdje. Gondosan tanulmányoztam, számtalanszor átjátszva, hallgattam felvételeket. Később a növendékkel együtt gondolkodva, munkálkodva a darabon azt gondoltam, kész vagyunk, jó lett, szép lett, igaz lett! Abban a fordulóban egy Brescianello szonáta tétel mellett hangzott el az etűd. Utána sokat beszélgettünk kollégákkal erről a produkcióról is. Egyikük azt mondta: „A Brescianello hihetetlen karakteres, friss volt, kitűnő előadásban, a Carcassiért kár volt!” Számtalan álmatlan éjszakát, újabb órákon át tartó lázas böngészést, majd rezignált lemondást okozott vele. Jó darabig nem tanítottam a darabot. Később alkalmam volt meghallgatni kollégám növendékétől az etűdöt. Az előadás reveláció volt számomra! Valóban nem vettem észre a moduláló rész új formálását, a belső felütéseket, amit az alsó szólam süghattott volna meg számomra. Mennyivel érdekesebb, beszédesebb lett tőle a mű!

Zenetechnikai elemek

Artikulációk, kötések, páros kötések, díszítések, előlegezések, előkék, késleltetések, dinamikák, súlytalanságok, tempók, színek, üveghangok, rasguadók, effektek zenei idők és így tovább. Ha a darab formáját, harmóniai történéseit, belső tartalmait, karakterét, hangulatát, különlegességeit közös gondolkodás útján megfejtettük, ezek kifejezésére, megmutatására vannak eszközeink. *(Ezek a mondatok didaktikusan hangzanak leírva, mert nebez írott anyagban érzékeltetni ennek a folyamatnak a sokrétű, bonyolult minőségét. Félő, hogy amint leírjuk, a süteményrecept szimplaságához közelítünk: „Végy egy kis zenei időt, hogy megmutasd azt az érdekes helyet!)*

Egyetlen dolog miatt érdemes erről szót ejteni, végletesen leegyszerűsítve a problémát: nem valószínű, hogy a játszott művel zenetechnikai eszközök nélkül tartalmat közölhetünk! Minél nagyobb az „eszköztárunk”, annál magvasabb mondanivalóra vagyunk képesek. Soha nem elfelejtve, hogy mondani való híján, eszközbőségünk hiabavaló. A tanár felelőssége és kötelessége azonban, hogy növendékeit ezekkel az eszközökkel „felszerelje.”

Technikai elemek

A technikai elemek tanításáról nem sok értelme van a zenei környezetéből kiszakítva beszélni.

Ha egy zenei anyag egy új technikai elem elsajátítását kívánja a növendéktől, akkor annak gyakorlásának az oka és célja is maga a zene. Carcassi: Op.60. No. 2-es etűdje csak akkor fog szépen szólni, ha a darabon végigvonuló arpeggio szép egyenletes és gördülékeny. Ha komolyan vesszük az előző fejezetekben tárgyalt fokozatosság és alaposság elvét – „*Ha a probléma összetettebb, szét kell szedni, akkora részekre, melyek ismét csak egy nehézséget fognak tartalmazni!*” –, biztosan jó ideig külön gyakoroljuk majd a bal-, és a jobb kéz nehézségeit: akkordban megtanulva a harmóniai kapcsolatokat, üres húron pedig az arpeggiót, esetleg többféle variációval. Természetesen ezt az etűdöt megelőzte rengeteg, fokozatosan növekvő nehézségeket tartalmazó, más arpeggios darab. Így az új problémát előkészítettük, szinte csak a mozgás speciális jobb kéz ujjrendje és esetleg a tempója hoz némi gyakorolni valót.

Ez nem azt jelenti, hogy nem végzünk daraboktól független technikai gyakorlatokat. A legjobb zenei szándék is elbukik, ha a növendéknek nincs eszköze a megvalósítására. Ha már nehezebb művekkel birkózik, könnyebb lesz meggyőzni a skálázás és pengetési gyakorlatok jótékony hatásáról, feltéve, ha hozzászokott a legmagasabb minőségre törekvéshez. Hallani fogja a tökéletlen hangzást, ha ehhez szoktatuk kicsi kora óta, megoldást fog keresni a problémára. Az egyik megoldás pedig lehet a darabtól független kézgyűjtők rendszeres gyakorlása.

Ujjrend

Néhány tény az ujjrenddel kapcsolatban:

- Az ügyes ujjrend lehetővé teszi a zenei szándékok megvalósítását.
- Előbb a zenei szándék, aztán az ujjrend!
- A növendék önálló ujjrendötlele jelentős jelzés és lépés autonóm törekvései felé. Adjuk a kezébe rendszeresen a ceruzát, akkor remélhetjük, hogy természetessé válik számára az ujjrendezés az otthoni gyakorlás közben is!
- Ha valamilyen zenei elem nem szólal meg az elvárt minőségben, érdemes az ujjrendet is felülvizsgálni.
- A begyakorolt rossz ujjrend első pillanatra könnyebbnek tűnhet, mint az új. Adjunk időt az újnak, hogy bizonyítson!
- A növendék ujjrend változtató rugalmassága a professzionális tanulási-tanítási folyamat következménye.
- A kiadásban szereplő ujjrend csak javaslat, mégis érdemes áttanulmányozni. Logikája a közreadó zenei szándékairól, a darabról való gondolkodásáról beszél nekünk. Mielőtt elfogadjuk, vagy elvetjük, próbáljuk ki, ismerjük meg belső logikáját és érveljünk a saját választásunk mellett!

Terminológia

Nevezzük mindig nevén a dolgokat! Nem szerencsés a kisgyerekeknek gügyögve más terminológiát használni (húrokat színekkel elnevezni, vagy a staccatót pöttynek hívni). Később úgyis muszáj nevükön nevezni, miért kell fásasztó kanyarokat tenni a célig? Ha kurzusra visszük a gyerekeket, általában profi pályára készülő fiatalokkal foglalkozó mester fogja őket tanítani. Biztosan a szakmai nyelvet fogja használni, így fontos, hogy a növendék ismerje ezeket és tisztában legyen pontos tartalmukkal. Már a kisgyerek is tudjon arról, hogy a zenészek közös nyelve az olasz nyelv. Nem csak maga a zene és a hangszerünk, de a közös szakmai nyelv is összeköt bennünket!

Körömjáték

Jobb minél előbb elkezdni a növendékkel a köröm növesztését, szakszerű ápolását és használatát. Nagy különbségek vannak a körömmel és nélküle játszó növendékek lehetőségei között. Más érzet, szín, erő, gördülékenység. Szerencsés, ha a gyerekek eleve a körömjátékhoz szocializálódnak és rögtön elfogadják, hogy a klasszikus gitár technika elhagyhatatlan kelléke.

Nagy hűhót csapok általában a köröm ügyek körül, amikor a növendékeimet megpróbálom rávenni növesztésére és ápolására. A még szinte nem létező körömöt is reszelgetem, polírozgatom nekik, szokjanak hozzá ehhez a szükséges ritushoz, valamint nőjön a köröm sérülésmentesen, sima felülettel. Nagyobb növendékeim néha akaratlanul segítenek manipulatív játsszámban, mikor beviharoznak a termembe egy sürgős reszelésre és polírozásra.

A polifónia

A polifónia az egyik legnehezebb szólamszerkesztési mód a gitárjátékosok számára. Nyitott fül, kiügyesedett kezek, de legfőképpen nagyon tudatos gondolkodás kell hozzá. A zongoristáktól eltérően a gitárosnak nem segít a billentyűsök általában külön kézben vezethető szólamainak vizualitása, így semmiképpen sem kerülhetjük el a darab szólamokra szedésének időigényes munkáját. A szólamok külön- és tökéletes kimunkálása után következhet az összerakás, mely mindig új ujjrendeket hoz. Az együtt vezetett szólamokat ezek után is folyamatosan fülelni, aktívan követni kell.

Szilvágyi Sándor kollégámtól tanultam ezt a helyes és talán egyetlen lehetséges megközelítést. Nagyszerű továbbképzéseim gitárral a kezünkben blattoltunk mindenféle stílus polifón többszólamúságát, szigorúan egy-egy szólamot vezetve. Megmutatta, milyen hasznos gyakorlási mód ha egy, később akár több szólamot hangszerrel vezetünk, egyet pedig éneklünk, füttyölünk, szolmizálunk mellé. További nehezítés a szólamcsere (alsó és középső szólamot mindig problémásabb a többi közé, vagy alá intonálni), majd ugyanezt fejből. A legnehezebb feladat csak ezek után következik: a fejből megtanult szólamok összerakása, szintén kívülről. Nyilvánvaló, hogy közben ujjrendezni is szükséges, hiszen az összekerült szólamok már ritkán működnek az eddigi ujjrendjünkkel.

Eleinte azt gondoltam, hogy ez megvalósíthatatlan a zeneiskolai gitároktatásban. Folyamatosan tapasztaltam ki, hogy mindez rajtam múlik. Ha nekem igényem a jól megszólaló polifónia, akkor a gyerekek fülebe és fejébe is bele tudom ültetni. Sok türelemmel, játékkal, dicsérettel, néha apró jutalmakkal, de rá tudom venni őket az időigényes bibelődésre. Emellett Krieger: Menüettjének, vagy Witthauer: Gavottjának polifóniája nem előzmény nélküli, mert minden többszólamúságot addig is hasonló módszerekkel dolgoztunk fel. Nem új a növendék számára a szólamonként tanulás, esetleg ének-gitár megszólaltatás, majd a szólamok összerakása. Érdekes kihívás és feladat a növendék számára, ha miután a szólamokat kívülről biztonságosan vezet, elkobozom a kottáját, rákényszerítve, hogy fejből rakja össze a darabot.

Gyakorlás, gyakorlási minták

Valószínűleg általános emberi vágy, hogy azonnal zene szólaljon meg kezeink között a maga teljességében, tökéletességében. Ezért játssza gyerek, felnőtt előlről végig a darabot, bármennyire is akadozó, problémás vagy csúnya. Aztán még egyszer és újra, még akkor is, ha semmit nem javult közben a mű állapota.

Először a türelmet kell megtanítani a növendéknek. Célját gyorsabban, eredményesebben éri el, ha kiragadja a nehézségeket, ezeket alaposan kigyakorolja, majd visszahelyezi az egész zenei folyamatba.

Szerencsés részfeladatokat adni, apró célokat kitűzni, majd a következő órán csak azokat kérni. Ha hozzászokik a növendék, hogy soha nem felejttem el, melyik részleten és hogyan dolgoztunk az előző órán és mindig azt kérem vissza, amit előzőleg pontosan megbeszéltünk, majd reflektálok arra, hogyan látom az ott-honi munkát ezzel a konkrét résszel kapcsolatban, előbb utóbb rászokik a problémacentrikus gyakorlásra.

Roth Ede kollégám mondta azt az aranyszabályt, ami nekem nagyon sokat segített a saját gyakorlásomban, de növendégeim gyakorlási módszereinek javításában is: „Mindenhon meg lehet állni, csak a hibánál nem! Mindig menj tovább! Ha már kikeveredtél a zűrből, leállhatsz és visszamehetsz, hogy kigyakorold azt a részt!”

Ez a technika segített növendégeimnek a színpadi játék nagyfokú biztonságában. Ha otthon is így gyakorol, a koncerten sem riad meg a tévesztéstől, tovább megy, hiszen így szokta meg.

Blattolás

Cél a lapról játék folyamatossága és amennyire lehet azonnali formáltsága, zenei tudatossága. Nem csak hangokat rakosgatok egymás után, hanem rögtön formában gondolkodom, felismerve az összetartozó, illetve elkülönülő részeket, fontosabb zenetechnikai elemeket.

Módszerek:

- Nézze át a növendék a darabot hangszer nélkül!
- Eleinte tanári segítséggel, később önállóan kottaképről elemezze! (Előjegyzés, ütemmutató, hangnem, forma, különleges ritmika, bonyolultabb akkordok, várható nehézségek.)
- Játssza nagyon lassan! (Eleinte adjunk neki tempót!)
- Mindig a következő ütemet nézze, soha ne azt, amit már játszik! (Takarjuk le valamivel azokat a hangokat, amiket már játszott, vagy éppen játszik, hogy rákényszerítsük az előre figyelésre!)
- Ne álljon meg a tévesztésnél! (Ne engedjük meg, hogy a tévesztett hangért visszamenjen, gyakorolgassa, bíztassuk, hogy menjen tovább!)

Memorizálás

A „Darabtanulás protokollja” című fejezetben már tárgyaltuk a tudatos memorizálás szükségességét, rendszeres gyakorlásának fontosságát és módszereit. Kiegészítésképpen szólni kell azokról a fontos tanulási stratégiákról, melyek nélkül a bevésés nem lehet hosszú távú és sikeres:

- Fokozatosság. A megtanulandó zenei részletnek kell ismerős, már használt elemeket tartalmaznia, hogy az új elemeknek legyen mire épülniük. Eleinte rövid részleteket, ismert hangokból álló ismert népdalokat, vagy egy-egy periódust memorizálunk.
- Rendszeresség. Szinte minden darabot célszerű memorizálni, mert az emlékezetbe vésés technikáit szüntelenül gyakorolni kell.
- Tudatosság. Az értelemgazdag tanulás mindig mélyebb bevésését eredményezi a tanulandó zenei anyagnak. (Elemző, alapos, részletező gyakorlás: egyformaságok, különbségek).
- Az összefüggéstelen információk közé tartoznak azok az ismeretek, amelyeket szó szerint meg kell tanulni, ilyenek például az újonnan tanult hangok a hangszeren. Mindig több oldalról memorizálva: Megtanuljuk az abc-s nevét, a kottában a pontos helyét és a hangszeren a helyét (helyeit). Ezek az alaposan, egyenként, fokozatosan bevésett és kigyakorolt elemek később más kontextusban is ismerősek lesznek és panelként működnek.
- Tömbösítve memorizálunk, amikor hangcsoportokat zenei összetartozásuk mentén jegyzünk meg.

- Vihetünk értelmet a tanulásba, kitalálhatjuk, hogy melyik hangot, vagy hangcsoportot miről jegezzük meg, ezek az asszociációk önkényesek, de személyesek és maradandók lehetnek.
- Professzionális és nehéz memorizálási technikák:
 - Memorizálás hangszer nélkül csak kottáról.
 - Memorizálás hangszer és kotta nélkül, elképzelés útján.
 - A darab elkezdése bármely hangjáról kívülről.

Nagyon jó képességű zeneiskolás növendékekkel ezt is gyakorolni kell. Játszva, dicsérve, nem munkaszagúan, lehet hibázni is!

Érzelmek

Arisztotelész szerint a műalkotás érzelmeink kifejezésének vágyából fakad.

Repertoárismeret óráink darabelemzése során gyakran kerülnek elő érzelmekkel kapcsolatos kérdések. Leginkább az adott mű karaktere kapcsán. Gyakorló tanárjelölt kollégáimmal néha vitatkozunk azon, mennyire reális az a feltételezés, hogy a gyermek teljes mélységében képes megérteni és átérezni a játszott darabok érzelmi tartalmait. Meggyőződésem, hogy a gyerekek épp oly bonyolult és erős érzelmeket élnek át, mint a felnőttek. A különbség mindössze annyi, hogy nincsenek még szavaik a megfogalmazásukra. Ha motorikus, gyors, fényes, dúr hangnemű, esetleg rövid hangokkal artikulált, pergő darabot hallanak, vagy játszanak, a tanár érzelmi tartalmat feszegető kérdéseire nagyon egyszerű szavakkal válaszolnak: „vidám”. A lefelé hajló szekundokkal zsúfolt basszus szólamokra azt mondják: „szomorú”. Nem találkoztam még olyan kisgyerekekkel, aki így fogalmazott volna: „Mély gyászt, siránkozót, jajgatót kesergést hallok.” Pedig többségük már átélte a gyászt, amikor meghalt valamelyik imádott rokona, vagy szeretettel, felelősségteljesen gondozott háziállata. (Mindenként óvni attól, hogy lebecsülje a kisgyerek kiskutyájának vagy hörcsögének elpusztulása által okozott gyászérzést!) Gyakorló anyaként rendszeresen szembesültem kicsi gyermekeim éjszakai rémálmaik okozta rettegéseivel, vagy a megmosolygott óvodás kori szerelmek kapcsán átélt felfokozott rajongásaikkal, vagy éppen viharos családásaikkal. Hihetetlen intenzívek voltak ezek az érzelmek!

Zenetanárként hatalmas lehetőségeink vannak arra, hogy növendékeinket megtanítsuk a zene által közvetített érzelmeket megérteni és kezelni. Az alkotó munka legmagasabb minősége, amikor az érzelmi tartalmakat képesek vagyunk a zenedarabból megfejteni, felfogni, majd olyan módon közvetíteni, hogy a hallgatókban is érzületeket keltsen. Eleinte sok tanári segítség kell ehhez. Puskás tanár úr gyönyörű népdalfeldolgozásai (Puskás: Gitáriskola 58/a.b. 70. 72.a.b. 79.) kapcsán sokat kell beszélgetnünk az ereszkedő dallamok bánatot sugalló hatásáról, amit dinamikai eszközökkel és legato játékkal még erősebbé tudunk tenni. A kanasztánc feszes, vidám pattogó ritmusú karakterét tempóval, hangerővel, esetleg rövid artikulációkkal érzékeltethetjük. A karakterek illetve érzelmi tartalmak kifejezésére sokkal több időt kell szánni, mint a mű hangjainak megtanulására. Izgalmas folyamat ez, miközben a növendéket folyamatosan provokálhatjuk. Kérdezzük gondolatait, várjuk el ötleteit! Próbálgassuk javaslatait, keressük a megoldásokat és munkálkodjunk aktívan, hogy a mű végső formájában fejezze ki szándékainkat! Később Marschner Bagatelljéhez érve, nem lesz probléma megérteni az alsó szólam ritmus osztinátóinak feszes induló jellegét, vagy a közép rész fojtott, belső feszültségekkel terhes legato trioláit. A minore-maggiore speciális modulációját is felismeri majd, mint erős karakterképző eszközt.

Egyetemista tanárjelölt kollégám továbbképzős növendékemmel dolgozott együtt. A darab egyik rövid frázisának csiszolása során ezer és ezerféle víziót, hangulatot, érzelmet zúdított a növendékre. Temetéstől kezdve esküvői dáridóig mindenféle szélsőséges érzelmektől terhes kép előkerült azzal a néhány ütemmel kapcsolatban. Tehetséges, okos, „kurzus edzett” tanítványom teljesen megzavarodott.

A darabok átgondolás nélküli, hangulati cicomázgatása tévút!

Paul Hindemith szarkasztikusan, de őszintén megfogalmazott gondolataival int bennünket előadókat, illetve előadókat nevelő tanárokat önmérsékletre:

„Vajon kifejezheti-e a zene az előadó érzelmeit? Ha az énekesek, előadóművészek, karmesterek megtestesült félistenek volnának, mint abogyan gyakran hiszik magukról, s meg is próbálják velük elbitetni, mégiscsak a közvetítő, az átalakító állomás szerepét töltik be az alkotó gondolatközpontja és a hallgató érzései között. Egyetlen kötelességük: továbbadni, amit a távol eső generátortól kaptak. Zenei lejegyzés módunk alig tud nekik többet adni jelzéseknél, de a műalkotás mélyreható megértését várjuk tőlük. S amit hozzátesszünk, alig kell, hogy több legyen, mint ami egy kompozíció megszólaltatásához feltétlenül szükséges. Ha egy művet beborít a maga úgynevezett érzéseivel, megnyomorítja, meghamisítja és kiforgatja eredeti mivoltából. Az áramátalakító szerepe helyett ebben az esetben az ellen-generátor funkcióját tölti be, s ilyenkor mindig a sajnálatra méltó hallgatónak kell az elektromos ütésekkel elszenvednie.”¹

Befejezés

Tisztelt leendő Kollégám!

Bízom abban, hogy a fenti néhány oldalon összegyűjtött tapasztalatokkal, tanácsokkal segíteni tudtam pályád kezdetéhez! A tanítás sok örömet, élményt hozó tevékenység lesz, miközben tanárként Te is folyamatosan tanulni, fejlődni fogsz. Szeretnék biztatni arra, hogy zenetanítással eltöltött éveid alatt építs értékes, különleges és érdekes zenei műhelyt, melyben növendékeid megtalálják azt a gazdag érzelmi és intellektuális élményt, amit a zene nyújthat. Mindegy, hogy egyszerű, pár hangos népdalt, vagy bonyolult klasszikus szonátát tanítasz majd, azt a legmagasabb szellemi igénnyel, a legszigorúbb alázattal tedgyed!

Nagy kaland, jó mulatság lesz!

1 Fábíán Imre: A huszadik század zenéje című zeneörténeti tanulmány kötetének Paul Hindemith: Zene és érzelem című cikke
Korlátozás nélkül elérhető online: <http://www.egalizer.hu/zene/esszek/erzelem.htm>

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

